

## The fundamental classification of Dhatus and Krut pratyayas.

Classification of धातुs & कृत् / सनादि / तिङ् प्रत्ययs as per third chapter of Ashtadhyayi for the sake of तिङन्त - tiṅanta & कृदन्त - kṛdanta.

Shastradeepika -10.5  
Srinivasa swamiji.

### Book is under progress...

This is a part of book Shastradeepika -10

In this book fundamental classification of धातुs - dhātus and pratyayas of Third chapter of Maharishi Panini's Ashtadhyayi viz. कृत् / सनादि / तिङ् प्रत्ययs - kṛt-pratyayas / sanādi-pratyayas / tiṅ pratyayas are shown, which will be very useful in learning तिङन्त - tiṅanta & कृदन्त - kṛdanta and makes learning joyous. In fact this holistic knowledge of classification is a must for students of Ashtadhyayi. This is meant for teachers and Students of Vyakaranam.

# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

## Preface –

For many years, I am teaching Samskrit Vyakaranam for students of various levels.

Teaching तिङन्त - tiṅanta & कृदन्त - kṛdanta was really challenging for me and learning was equally challenging for students.

Because, here both धातुs - dhātus and pratyayas of Third chapter of Maharishi Panini's Ashtadhyayi viz. कृत् / सनादि / तिङ् प्रत्ययस - kṛt-pratyayas / sanādi-pratyayas / tiṅ pratyayas are classified in some many ways for varieties of functions, and so many names are also given to them for various operations. If a student lacks a holistic knowledge of these fundamental classifications, learning will becomes an uphill task.

So, keeping all these in mind, study material is created based on sutras of Ashtadhyayi. Here content and concepts of sutras are conveyed graphically in form of charts and diagrams, which makes understanding easier and gives holistic view of classification of 3<sup>rd</sup> chapter of Ashtadhyayi.

Though, in every classification, many sub classifications and nuances are present, but here we have only given fundamental classifications, which are meant for beginners of Ashtadhyayi. Hope book will be very useful for students.

This book contains two sections;

- The first section contains Classification of Dhatus from various stand points of view.
- The second section contains of Pratyayas of Third chapter of Ashtadhyayi.

# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

## Contents ;

Preface

Some useful पारिभाषिकशब्दs (Technical terms) of Vyakaranam,

### 1. Section – 1 ..... Classification of Dhatus p28

- i. Classification of Dhatus into 10 Ganas. P29
- ii. Classification of Dhatus into one single group for यक्. P31
- iii. Classification of Dhatus into Three groups based on तिङ् प्रत्यय. P34
- iv. Classification of Dhatus into Three groups based on इडागम. P56
- v. Classification of Dhatus into Two groups based on कर्म. P64
- vi. Summary of Classification of Dhatus and their uses. P66

### 2. Section – 2..... Classification of Pratyayas of Third chapter of Ashtadhyayi. P70

- i. Classification as Sarvadhātukam and Ardhadhātukam. P71
- ii. Classification Sarvadhātuka pratyayas. P72. Also as पित् and अपित्
- iii. Classification of Ardhadhātuka pratyayas as कित् / डित् pratyayas and Non कित् / Non डित् pratyayas.
  - a. Classification of Non शित् Ardhadhātuka as कित् / डित् pratyayas.
  - b. Classification of Non कित् / Non डित् into ऋित् / णित् and other pratyayas.
  - c. Classification of Ardhadhātuka आर्धधातुकम् as कित् and डित् .
  - d. Classification of Ardhadhātuka आर्धधातुकम् as वलादि and अवलादि.

iv. Summary of Classification of Pratyayas and their uses.

### 3. Krut pratyayas p86.

### 4. Sanadi pratyayas p110.

### 5. Lakara pratyayas of lat, lot, lin, vidhilin Irut, Irun.117

© copyright 2017. With Author.

# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

## Section -5

### Lat, lot, vidhilin & Irut Lakara's & examples

www.shas

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

We all know, to get a तिङन्तम् पदम् we have to add both विकरण प्रत्यय like शप् श्यन् etc and तिङ् प्रत्यय to a धातु.

धातु + विकरण प्रत्यय + तिङ् प्रत्यय = तिङन्तम् पदम्

Here we will study तिङ् pratyayas for all sarvadhātuka lakaras and for all ganas.

Also we derive तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्ययs which will be gana specific and are very useful and easy for application, when these pratyayas are added to specified gana dhatus we get तिङन्तम् पदम्.

Consider general तिङ् pratyayas given in sutra

तिप्तिस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्तातांझथासाथांध्वमिड्वहिमहिङ् (पाणिनि सूत्र 3/4/78)<sup>1</sup> these are general pratyayas for all lakaras and also for all ganas. These pratyayas will undergo modifications in various ways as per lakaras and ganas here we are going study in case of sarvadhātuka lakaras लट् लोट् लङ् विधिलिङ् and also लृट् लृङ्.

In sarvadhātuka lakaras these तिङ् pratyayas will come after

1. अकारान्त अङ्ग in case of 1<sup>st</sup> 4<sup>th</sup> 6<sup>th</sup> 10<sup>th</sup> gana dhatus and derived dhatus (स्नाद्यन्त धातु), because of अकारान्त vikarana pratyayas शप् श्यन् श. So all these dhatus common set of तिङ् pratyayas – see table
2. उकारान्त अङ्ग in case of 5<sup>th</sup> and 8<sup>th</sup> ganadhatus, due to उकारान्त vikarana pratyayas श्नु & उ. Many common operations based on this will takes in both these ganas.
3. आकारान्त अङ्ग in 9<sup>th</sup> Gana due to vikarana pratyaya श्ना, so will have its own unique operation.
4. 2<sup>nd</sup> and 3<sup>rd</sup> ganas doesn't have any vikaranas for all practical purpose, so तिङ् pratyayas will change as per type of dhatus.

<sup>1</sup> For details see book Padam sutra 3/4/78 and table 05

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

5. 7<sup>th</sup> gana is having vikarana श्नम् which is an Agama type, so as per dhatus तिङ् pratyayas will change.

| परस्मैपद प्रत्ययाः |                            |              |              |
|--------------------|----------------------------|--------------|--------------|
| विभक्तिः           | एकवचनम्                    | द्विवचनम्    | बहुवचनम्     |
| प्रथमपुरुषः        | तिप् = ति<br>1/3/3 & 1/3/9 | तस्<br>1/3/4 | ङि           |
| मध्यमपुरुषः        | सिप् = सि<br>1/3/3 & 1/3/9 | थस्<br>1/3/4 | थ            |
| उत्तमपुरुषः        | मिप् = मि<br>1/3/3 & 1/3/9 | वस्<br>1/3/4 | मस्<br>1/3/4 |

| आत्मनेपद प्रत्ययाः |                          |                |                            |
|--------------------|--------------------------|----------------|----------------------------|
| विभक्तिः           | एकवचनम्                  | द्विवचनम्      | बहुवचनम्                   |
| प्रथमपुरुषः        | त                        | आताम्<br>1/3/4 | झ                          |
| मध्यमपुरुषः        | थास्<br>1/3/4            | आथाम्<br>1/3/4 | ध्वम्<br>1/3/4             |
| उत्तमपुरुषः        | इट् = इ<br>1/3/3 & 1/3/9 | वहि            | महिङ् महि<br>1/3/3 & 1/3/9 |

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

### प्रथमपुरुषबहुवचन झ् प्रत्यय substitutes.

The pratyayas झि/ झ takes various forms either completely or partially for different lakaras and ganas. All these variants are discussed below for lakaras लट् लोट् लङ् विधिलिङ् लृट् लृङ् and finally given in tables.

झेजुस् 3-4-108

अर्थः - लिङादेशस्य झेः स्थाने जुस् आदेशो भवति ।

In parasmaipada विधिलिङ्, pratyaya झि is replaced by जुस्.

In जुस् ज् is इत् by चुट् 1/3/7, so उस् (=उः) remains.

Eg - यजेयुः

सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च 3/4/109

सिच्-अभ्यस्त-विदिभ्यः डितः झेः जुस्

सिच्-प्रत्ययात् परस्य, अभ्यस्तात् परस्य, तथा विद्-धातुभ्यः परस्य डित्-लकारस्य झि-प्रत्ययस्य जुस्-आदेशः भवति ।

The झि-प्रत्यय of a डित्-लकार when followed by either सिच्/ अभ्यस्त or विद् then such झि is replaced by जुस्.

In 3rd gana in sarvadhātuka लङ् lakara when dhatus gets reduplicated we get Abhyastam, when झि follows such an Abhyastam it will be replaced by जुस्.

Though this जुस् is डित्, yet causes guna by sutra जुसि च 7/3/83.

**जुसि च 7/3/83, अजादि जुस् causes guna of anga's final इक् letter.**

Under normal condition जुस् is सार्वधातुक by 3/1/113 and अपित्, so डित् by 1/2/4, hence stops guna of इक् letters of anga by क्विडिति च 1/1/5, but by this sutra जुस् causes guna of इक् letter of anga.

जुस् is present in both लङ् लकार of and लोट् लकार, but this applies only in अजादि जुस् which is in only लङ् लकार not in लोट् लकार which is not a अजादि जुस्.

The जुस् of लङ् लकार of Abhyasta dhatus (All 3<sup>rd</sup> gana dhatus and special 7 dhatus - जक्ष् etc. called Abhyasta of 2 gana) etc, causes guna of final इक् letter of anga. - see also 3 gana dhatus.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

झस्य रन् 3-4-105

अर्थः - लिङादेशास्य झस्य रन् आदेशो भवति ॥

In Atmanepada विधिलिङ्, pratyaya झ is replaced by रन्.

In रन् , न् is not इत् ,due to sutra न विभक्तौ तुस्माः 1/3/4.

Eg - यजेरन्

झोऽन्तः 7-1-3

अर्थः - प्रत्ययस्यादेरवयवस्य झस्य स्थाने अन्त इत्ययमादेशो भवति ।

The झ् of a pratyaya will be replaced by अन्त

So झि becomes अन्ति, झु becomes अन्तु and झ् becomes अन्

Eg - यजन्ति यजन्तु अयजन् यजन्ते

अदभ्यस्तात् 7-1-4

अर्थः - अभ्यस्तादङ्गादुत्तरस्य प्रत्ययस्यादेरवयवस्य झकारस्य स्थाने अत् इत्ययमादेशो भवति ।

The झ् of a pratyaya will be replaced by अत् when followed by an anga called अभ्यस्त.

So झ् = अत्, hence झि becomes अति.

By उभे अभ्यस्तम् 6/1/5<sup>2</sup> and जक्षित्यादयः षट् 6/1/6, all 3<sup>rd</sup> gana dhatus when doubled and seven dhatus जक्ष् etc. of 2<sup>nd</sup> gana are called अभ्यस्त.

Consider भृ in लट् prathama purusha bahuvachana झि.<sup>4</sup>

So we have भृ + झि will become बिभृ + झि here by 7/1/4 झि will be अति

Hence बिभृ + झि = बिभृ + अति = बिभ्रति,

In लोट् बिभ्रतु

भृ in लट् prathama purusha bahuvachana झे will be बिभ्रते.

उदा- ददति, ददतु । दधति, दधतु । जक्षति<sup>5</sup>, जक्षतु । जाग्रति<sup>6</sup>, जाग्रतु

आत्मनेपदेष्वनतः 7-1-5

अर्थः - अनकारान्तादङ्गादुत्तरस्य आत्मनेपदेषु वर्तमानस्य प्रत्ययस्यादेर्झकारस्य स्थाने अत् इत्ययमादेशो भवति ।

The झ् of a pratyaya will be replaced by अत् when followed by a अनकारान्त non-अकारान्त anga in Atmanepada.

<sup>2</sup> For details see 2<sup>nd</sup> conjugation जागृ dhatu.

<sup>3</sup> For details see 2<sup>nd</sup> conjugation जागृ dhatu.

<sup>4</sup> For details see 3<sup>rd</sup> conjugation भृ dhatu.

<sup>5</sup> Though this is a 2<sup>nd</sup> gana yet is called अभ्यस्त by sutra जक्षित्यादयः षट् 6/1/6

<sup>6</sup> Though this is a 2<sup>nd</sup> gana yet is called अभ्यस्त by sutra जक्षित्यादयः षट् 6/1/6 see 2<sup>nd</sup> gana dhatus for details



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

So झ् = अत्, hence झे becomes अते.

In atmanepada, we get अनकारान्त (= non-अकारान्त) anga in 5<sup>th</sup> gana, 7<sup>th</sup> gana, 8<sup>th</sup> gana and 9<sup>th</sup> gana, because all these are having non-अकारान्त gana vikarana pratyayas. Also we get in 2<sup>nd</sup> gana and 3<sup>rd</sup> gana because there are no gana vikarana pratyayas.

Consider 5<sup>th</sup> gana - चि नु झे by 7/1/5 we get चि नु अते = चिन्वते<sup>7</sup>

Consider 8<sup>th</sup> gana - कृ उ झे by 7/1/5 we get कृ उ अते here many rules will apply and finally we get कृ उ अते = कृ व् अते = कुर्वते<sup>8</sup>.

Consider 7<sup>th</sup> gana - युज् झे by 7/1/5 we get युज् अते here many rules will apply and finally we get युज्जते<sup>9</sup>

Consider 2<sup>nd</sup> gana - आस् झे by 7/1/5 we get आस् अते = आसते

उदा - चिन्वते, चिवताम्, आचिन्वत । लुनते, लुनताम्, अलुनत । पुनते, पुनताम्, अपुनत ।

---

<sup>7</sup> See 5<sup>th</sup> conjugation example चि dhatu for details.

<sup>8</sup> See 8<sup>th</sup> conjugation example कृ dhatu for details.

<sup>9</sup> See 7<sup>th</sup> conjugation example युज् dhatu for details.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

झ् substitutes for लट् लोट् लङ्

|  | for परस्मैपदधातु   | for आत्मनेपदधातु   |
|--|--|--|
|  | गणs  | गणs  |
| झ् = अन्त्   | 1 to 10 ganas except 3 <sup>rd</sup> gana and special dhatus called Abhyasta of 2gana*<br>by सूत्र झोऽन्तः 7/1/3       | 1,4,6,10<br>By सूत्र झोऽन्तः 7/1/3   |
| झ् = अत्   | 3 <sup>rd</sup> gana and special dhatus called Abhyasta of 2 gana*<br>by अदभ्यस्तात् 7/1/4                             | Non अकारान्त vikarana pratyaya ganas -<br>2,3,5,7,8,9 ganas<br>by आत्मनेपदेष्वन्तः 7-1-5 |
| झि = उस्<br>In लङ् parasmaipada only.<br>Though this जुस् is डित् , yet causes guna by sutra जुसि च 7/4/83 | 3 <sup>rd</sup> gana and special dhatus called Abhyasta of 2 <sup>nd</sup> gana, by sutra सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च 3/4/109. |  |

|                     | for परस्मैपदधातु                      | for आत्मनेपदधातु                     |
|---------------------|---------------------------------------|--------------------------------------|
| विधिलिङ् in all गणs | झि = उस्<br>by sutra झेर्जुम् 3/4/108 | झ = रन्<br>by sutra झस्य रन् 3/4/105 |

झ् substitutes for लृट् / लृङ्

|   | for परस्मैपदधातु | for आत्मनेपदधातु |
|---|------------------|------------------|
| झ् - For all dhatus i.e. सेट् अनिट् & वेट्, substitutes for लृट् लृङ् by सूत्र झोऽन्तः 7/1/3. | झ् = अन्त्       | झ् = अन्त्       |

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

मध्यमपुरुषएकवचन हि प्रत्यय substitutes.

|   | When हि pratyaya comes after   |  |  |   |
|---|--|--|--|---|
|   | अतः = ह्रस्व<br>अकारान्त अङ्ग  | असंयोगपूर्व उ = ह्रस्व<br>उकार not preceded by<br>संयुक्ताक्षर         | झलन्त अङ्ग<br>and हु-धातु of<br>3 <sup>rd</sup> gana.  | शानजन्त अङ्ग<br>coming after<br>हलन्तधातु of 9 <sup>th</sup><br>gana only.  |
| लोट्<br>मध्यमपुरुष<br>एकवचन - हि<br>becomes | लुक् अदर्शनम्<br>by अतो हे: 6-4-<br>105  | लुक् अदर्शनम्<br>by उत्तश्च<br>प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् 6-<br>4-106      | धि   | शना becomes शान<br>by हलः शनः<br>शानजङ्गौ 3-1-83<br>and then<br>लुक् of हि by<br>अतो हे: 6-4-105<br>Because शानजन्त<br>is अकारान्त अङ्ग |
| Application<br>area                         | 1,4,6,10 and all<br>derived dhatus.<br>That is in case of<br>शबन्त, श्यनन्त,<br>शान्त angas. | अजन्तधातुs of 5 <sup>th</sup> gana<br>and 8 <sup>th</sup> gana dhatus. | हु dhatu,<br>झलन्त dhatus<br>of 2 <sup>nd</sup> , 3 <sup>rd</sup><br>and 7 <sup>th</sup> gana, | हलन्तधातुs of 9 <sup>th</sup><br>gana.  |

In all other places pratyaya हि doesn't undergo any change and remains as हि only.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

List of Sutas

अतो हे: 6-4-105

अदन्तात् अङ्गात् परस्य "हि" प्रत्ययस्य लुक् भवति ।

हि disappears (अदर्शनम्) by term लुक् when followed by अकारान्त अङ्ग.

Eg. पठ लिख etc. see page 11

उतश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् 6-4-106

असंयोगपूर्वः यः उकारः, तदन्तात् प्रत्ययात् परस्य हि-प्रत्ययस्य लुक् भवति ।

If उकार of a pratyaya is

- असंयोगपूर्वः

- final of an अङ्ग

then after such a असंयोगपूर्वः उकार if pratyaya हि comes. Then such हि will get disappeared (अदर्शनम्) by term लुक्, see 47.

Eg. चिनु कुरु etc.

हुङ्लभ्यो हेर्धिः 6/4/101

हु-ङ्लभ्योः हेः धिः

हु-धातोः परस्य तथा झलन्तात् परस्य हि प्रत्ययस्य धि आदेशः भवति ।

The हि प्रत्यय is replaced by धि, when followed immediately by धातु हु or a झलन्त धातु.

The above condition happens only in case of झलन्त धातुs of 2<sup>nd</sup>, 3<sup>rd</sup> and 7<sup>th</sup> gana, because only in these ganas हि comes immediately after dhatus, where as in all other ganas between dhatu and हि there is gana vikarana pratyaya like शप् etc.

In case of हु dhatu though not a झलन्त, yet हि becomes धि, due to its consideration in sutra. जुहुधि अद्धि विद्धि भिन्द्धि युन्धि

Eg - 1) हु दानादनयोः - 3<sup>rd</sup> gana

हु + हि = जुहु हि by 6/4/101 जुहु धि = जुहुधि.

2) विद् ज्ञाने - 2<sup>nd</sup> gana. विद् is a झलन्त dhatu

विद् + हि = by 6/4/101 विद् धि = विद्धि

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

3) भिदिर् विदारणे 7<sup>th</sup> gana

भिद् हि = भिन्द्<sup>10</sup> हि by 6/4/101 भिन्द् धि = भिन्द्

4) युजिर् योगे 7<sup>th</sup> gana

युज् हि = युज्ज् हि by 6/4/101 युज्ज् धि = युज्ग्<sup>11</sup> धि = युज्ग्धि

5) विष् व्याप्तौ 3<sup>rd</sup> gana

विष् हि = वेविष् हि by 6/4/101 वेविष् धि = वेविष् ढि = वेविङ् ढि<sup>12</sup> = वेविङ्ढि

हलः शनः शानज्झौ 3-1-83

हलन्तात् परस्य श्ना-प्रत्ययस्य हि-प्रत्यये परे शानच् (=आन) आदेशः भवति ।

The श्ना प्रत्यय following a हल् letter is converted to शानच् when followed by the हि प्रत्यय.

When श्ना प्रत्यय comes after a हलन्त धातु then श्ना will get replaced by शानच् when followed by हि प्रत्यय.

शानच् = आन here श् and च् are इत् by sutra 1/3/8 and 1/3/3.

Eg - consider बध् dhatu 9<sup>th</sup> gana. This is a हलन्त धातु

बध् श्ना हि

बध् श्ना हि here by हलः शनः शानज्झौ 3-1-83

बध् शानच् हि

बध् आन हि = (बध् आन) हि since शानजन्त अङ्ग is अकारान्त अङ्ग, so हि प्रत्यय will become लुक् by अतो हेः 6-4-105. See page 61.

बध् आन = बधान

गृहाण बधान etc.

<sup>10</sup> भिद् becomes भिन्द् when vikarana शनम् is added, details are beyond scope of our discussion. See also in 7<sup>th</sup> gana dhatus.

<sup>11</sup> युज् becomes युज्ग्, details are beyond scope of our discussion. See also in 7<sup>th</sup> gana dhatus

<sup>12</sup> विष् becomes वेविङ् and धि becomes ढि details are beyond scope of our discussion. See also in 3<sup>rd</sup> gana dhatus

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

### अट् / आट् Agama in लङ् लृङ् लृङ् lakaras.

In lakaras लृङ् लङ् and लृङ्,

हलादि dhatu is augmented with अट् agama and

अजादि dhatu is augmented with आट् agama respectively,

In case of आट् agama vriddhi is also carried out, all these are discussed below.

लृङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः 6-4-71

लृङ् लङ् लृङ् इत्येतेषु परतः अङ्गस्य अट् आगमो भवति, उदात्तश्च भवति.

When लृङ् लङ् लृङ् pratyayas follows an anga, then such an anga gets अट् agama.

Since for अजादि अङ्ग agama is आट् by sutra 6-4-72 आडजादीनाम्, so this sutra will be for हलादि अङ्ग.

We get हलादि अङ्ग, if dhatu is हलादि like भू पठ् यज् all these are हलादि dhatus.

In agama अट्. ट् is इत् by हलन्त्यम् 1/3/3, so अट् = अ and is a टित् agama, hence gets added at beginning of anga by आद्यन्तौ ट्कितौ 1/1/46.

The meaning of sutra will be

A हलादि dhatu in लृङ् लङ् लृङ् pratyayas, gets an agama अ at its beginning.

Eg-1. Consider भू in लङ्, we have भू + लङ् = भू + त्, like in लट् also, we get भू + शप् + त्, and becomes = भव् अ त् = भव त्

Here pratyaya त् is लङ् and भव is a हलादि अङ्ग,

so by sutra लृङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः 6-4-71 this anga gets अट् agama.

Hence we get अ भव त् = अभवत्

Similarly we get अभवताम् अभवन् अभवः अभवतम् अभवत अभवम् अभवाव अभवाम्.

अपठत् अगच्छत् etc.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

आडजादीनाम् 6-4-72

आट् अजादीनाम्

लुङ् लङ् लृङ् इत्येतेषु परतः अजादीनाम् अङ्गानाम् आट् आगमो भवति, उदात्तश्च भवति

When लुङ् लङ् लृङ् pratyayas follows a अजादि anga, then such an anga gets आट् agama.

We get अजादि अङ्ग if dhatu is अजादि like एजृ कम्पने एज् 234 1<sup>st</sup> gana.

एध वृद्धौ 002, 1<sup>st</sup> gana.

अस भुवि 1065 2<sup>nd</sup> gana = अस्

आप् व्याप्तौ 1260 5<sup>th</sup> gana = आप्

इण् गतौ 1045 2<sup>nd</sup> gana = इ

ईक्ष दर्शने 610, 1<sup>st</sup> gana = ईक्ष

all these are अजादि dhatus.

In agaman आट्. ट् is इत् by हलन्त्यम् 1/3/3, so आट् = आ.

Also it is a टित् agama, hence gets added at beginning of anga by आद्यन्तौ ट्कितौ 1/1/46.

The meaning of sutra will be

A अजादि dhatu in लुङ् लङ् लृङ् pratyayas, gets an agama आ at its beginning.

Whenever this आट् takes place for a अजादि dhatu, naturally आट् will be followed by अच् letters, under this condition, vridhhi will happen by sutra

आटश्च 6/1/90

आटः अचि परे वृद्धिरेकादेशः स्यात्

When आट्(=आ) is followed by अच् letters, both will be replaced by an appropriate single वृद्धि letter, that is anyone of the आ / आर् / ऐ/ औ.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.



Eg-1 Consider Atmanepadi अजादि dhatu एध् in लङ्.

We have एध् + लङ् = एध् + त, like in लट्, we get एध् + शप् + त and becomes = एध् अ त = एध त

Here pratyaya त is लङ् and एध is a अजादि अङ्ग,

So by sutra आडजादीनाम् 6-4-72 anga gets आट् agama.

Hence we get आ एध त, here आट् is followed by अच् letter ए, so by sutra आटश्च 6/1/88 both will be replaced by single vriddhi,. The vriddhi of आ + ए is ऐ.

आ एध त by 6/1/90 becomes ऐधत, so also ऐधेताम् ऐधन्ताम् etc.

Eg-2 Consider Atmanepadi अजादि dhatu ईक्ष् in लङ्

We have ईक्ष् + लङ् = ईक्ष् + त, like in लट्, we get ईक्ष् + शप् + त and becomes ईक्ष् अ त = ईक्ष त

Here pratyaya त is लङ् and ईक्ष is a अजादि अङ्ग,

So by sutra आडजादीनाम् 6-4-72 anga gets आट् agama.

Hence we get आ ईक्ष त, here आट् is followed by अच् letter ई, so by sutra आटश्च 6/1/90 both will be replaced by single vriddhi. The vriddhi of आ + ई is ऐ.

आ ईक्ष त by 6/1/90 becomes ऐक्षत, so also ऐक्षेताम् ऐक्षन्ताम् etc.

Eg-3 Consider parsmaipadi अजादि dhatu उष् in लङ्

we have उष् + लङ् = उष् + त्, like in लट्, we get उष् + शप् + त् and becomes ओष् अ त् = ओष् त्

Here pratyaya त् is लङ् and ओष् is a अजादि अङ्ग,

So by sutra आडजादीनाम् 6-4-72 anga gets आट् agama.



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Hence we get आ ओष् त्, here आट् is followed by अच् letter ओ, so by sutra आटश्च 6/1/90 both will be replaced by single vriddhi. The vriddhi of आ + ओ is औ.

आ ओष् त्, by 6/1/90 becomes औषत्, so also औषताम् औषन् etc.

Eg-4 Consider parsmaipadi अजादि dhatu इष् इच्छायाम्, 6th gana 1351 = इष् in लङ्

we have इष् + लङ्, here इष् gets substituted by इच्छ, due to इष्गमियमां छः 7/3/77 so इष् + त् = इच्छ + त्, now like in लट्, we get इच्छ + श + त् and becomes इच्छ अ त् = इच्छ त्

Here pratyaya त् is लङ् and इच्छ is a अजादि अङ्ग,

So by sutra आडजादीनाम् 6-4-72 anga gets आट् agama.

Hence we get आ इच्छ त्, here आट् is followed by अच् letter इ, so by sutra आटश्च 6/1/88 both will be replaced by single vriddhi. The vriddhi of आ + इ is ऐ.

आ इच्छ त् by 6/1/88 becomes ऐच्छत्, so also ऐच्छताम् ऐच्छन् etc.

Eg-5 Consider parsmaipadi अजादि dhatu ऋ गतिप्रापनयोः, 1st Gana 936 = ऋ in लङ्

we have ऋ + लङ्, here ऋ gets substituted by ऋच्छ, due to पाघ्राध्मास्थान्नादाण्डश्यर्तिसर्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यच्छधौशीयसीदाः 7/3/78 so ऋ + त् = ऋच्छ + त्, now like in लट्, we get ऋच्छ + शप् + त् and becomes ऋच्छ अ त् = ऋच्छ त्

Here pratyaya त् is लङ् and ऋच्छ is a अजादि अङ्ग,

So by sutra आडजादीनाम् 6-4-72 anga gets आट्. Hence we get आ ऋच्छ त्.

Here आट् is followed by अच् letter ऋ, so by sutra आटश्च 6/1/88 both will be replaced by single vriddhi,. The vriddhi of आ + ऋ is आर्.

आ ऋच्छ त् by 6/1/88 becomes आर्च्छत्, so also आर्च्छताम् आर्च्छन् etc.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

These are general pratyayas for all sarvadhātuka lakaras of all ganas.

Derived with help of basic pratyayas of 3/4/78 and also many other sutras which we are not studying, but directly assumed, from which we get pratyayas of all four lakaras

### General Parasmaipada तिङ् pratyayas for sarvadhātuka lakaras of all Ganas.

|          |    |    |
|----------|----|----|
| लट् लकार |    |    |
| ति       | तः | झि |
| सि       | थः | थ  |
| मि       | वः | मः |

|           |      |    |
|-----------|------|----|
| लोट् लकार |      |    |
| तु        | ताम् | झु |
| हि        | तम्  | त  |
| आनि       | आव   | आम |

|          |      |    |
|----------|------|----|
| लङ् लकार |      |    |
| त्       | ताम् | झ् |
| स्       | तम्  | त  |
| अम्      | व    | म  |

|          |        |                      |
|----------|--------|----------------------|
| विधिलिङ् |        |                      |
| यात्     | याताम् | युः <sup>&amp;</sup> |
| याः      | यातम्  | यात                  |
| याम्     | याव    | याम                  |



These pratyayas allows guna of Anga.

Because these are Sarvadhātuka पित् pratyayas.



These are Sarvadhātuka अपित् are डित् pratyayas by sutra सार्वधातुकमपित् 1/2/4, hence

- stops guna of an Anga by 1/1/5.
- Allows samprasaranam of an Anga. Eg sutra 6/1/16

& झेजुस् 3-4-108. In parasmaipada विधिलिङ्, pratyaya झि is replaced by जुस्.

In जुस् ज् is इत् by चुट् 1/3/7, so उस् (=उः) remains.

So झि becomes या + झि then becomes या + उस् = युः

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

**General Atmanepada तिङ् pratyayas for sarvadhātuka lakaras of all Ganas.**

|          |     |      |
|----------|-----|------|
| लट् लकार |     |      |
| ते       | आते | झे   |
| से       | आथे | ध्वे |
| ए        | वहे | महे  |

|           |       |       |
|-----------|-------|-------|
| लोट् लकार |       |       |
| ताम्      | आताम् | झाम्  |
| स्व       | आथाम् | ध्वम् |
| ऐ         | आवहै  | आमहै  |

|          |       |       |
|----------|-------|-------|
| लङ् लकार |       |       |
| त        | आताम् | झ     |
| थाः      | आथाम् | ध्वम् |
| इ        | वहि   | महि   |

|          |         |        |
|----------|---------|--------|
| विधिलिङ् |         |        |
| ईत्      | ईयाताम् | ईरन्   |
| ईथाः     | ईयाथाम् | ईध्वम् |
| ईय       | ईवहि    | ईमहि   |

& झस्य रन् 3-4-105

In Atmanepada विधिलिङ्, pratyaya झ is replaced by रन्.

In रन्, न् is not इत्, due to sutra न विभक्तौ तुस्माः 1/3/4.

So झ becomes ई + झ then becomes ई + रन् = ईरन्

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Now we are going to get modified तिङ् pratyayas from general pratyayas for ganas 1<sup>st</sup> 4<sup>th</sup> 6<sup>th</sup> 10<sup>th</sup> and also for derived dhatus. In all these ganas the vikarana pratyayas शप् श्यन् श are all अकारान्तs, so when these are added to dhatus, तिङ् will get अकारान्त अङ्गs, hence in all these ganas many common operations takes place resulting in a common set of pratyayas.

**General parasmaipada तिङ् pratyayas which are useful for 1<sup>st</sup> 4<sup>th</sup> 6<sup>th</sup> 10<sup>th</sup> ganas and derived dhatus.**

**These pratyayas are all followed by अकारान्त अङ्ग**

|          |    |        |
|----------|----|--------|
| लट् लकार |    |        |
| ति       | तः | अन्ति* |
| सि       | थः | थ      |
| मि       | वः | मः     |

|           |      |        |
|-----------|------|--------|
| लोट् लकार |      |        |
| तु        | ताम् | अन्तु* |
| @         | तम्  | त      |
| आनि       | आव   | आम     |

|          |      |      |
|----------|------|------|
| लङ् लकार |      |      |
| त्       | ताम् | अन्* |
| स्       | तम्  | त    |
| अम्      | व    | म    |

|                  |       |      |
|------------------|-------|------|
| विधिलिङ्         |       |      |
| इत् <sup>#</sup> | इताम् | इयुः |
| इः               | इतम्  | इत   |
| इयम्             | इव    | इम   |

\* Here by झोऽन्तः 7-1-3, the झ् of a pratyaya will be replaced by अन्त्

- So झि becomes अन्ति,
- झु becomes अन्तु and
- झ् becomes अन्त् under this condition त् will become lopa, so अन् remains, hence झ् = अन्

# In entire vidhi lin या becomes इ, because it is followed by अकारान्त अङ्ग, due to sutra अतो येयः 7/2/80 and लोपो व्योर्वलि 6/1/64.

@ Here हि disappears (अदर्शनम्) by term लुक्, because it is followed by अकारान्त अङ्ग by sutra अतो हेः 6/4/105.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

**General Atmanepada तिङ् pratyayas which are useful for 1<sup>st</sup> 4<sup>th</sup> 6<sup>th</sup> 10<sup>th</sup> ganas and derived dhatus.**

**These pratyayas are all followed by अकारान्त अङ्ग**

|          |     |        |
|----------|-----|--------|
| लट् लकार |     |        |
| ते       | इते | अन्ते* |
| से       | इथे | ध्वे   |
| ए        | वहे | महे    |

|           |       |          |
|-----------|-------|----------|
| लोट् लकार |       |          |
| ताम्      | इताम् | अन्ताम्* |
| स्व       | इथाम् | ध्वम्    |
| ऐ         | आवहै  | आमहै     |

|          |       |       |
|----------|-------|-------|
| लङ् लकार |       |       |
| त        | इताम् | अन्त* |
| थाः      | इथाम् | ध्वम् |
| इ        | वहि   | महि   |

|          |         |        |
|----------|---------|--------|
| विधिलिङ् |         |        |
| ईत       | ईयाताम् | ईरन्   |
| ईथाः     | ईयाथाम् | ईध्वम् |
| ईय       | ईवहि    | ईमहि   |

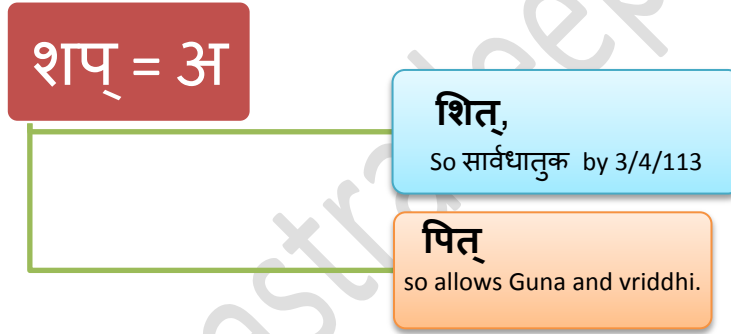
\*Here also by झोऽन्तः 7-1-3 we get these forms.

# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

## 5.1 भ्वादि गणः / प्रथम गणः / First conjugation

Here we are going to study लट् लकार of भ्वादि गणः

- ❖ In कर्तरिप्रयोग शप् is गणाविकरण प्रत्यय of भ्वादि गण which is obtained by sutra कर्तरि शप् 3/1/68.
- ❖ In शप् -
  - श् is इत् by लशक्वतद्धिते 1/3/8, so शित्, hence सार्वधातुक by तिङ्शित्सार्वधातुके 3/4/113.
  - प् is इत् by हलन्त्यम् 1/3/3, so पित्, hence doesn't stops Guna/Vriddhi.



Consider धातु भू सत्तायाम्, 1<sup>st</sup> gana. 001. Parasmaipadi

In भू there is no इत् वर्ण, so भू remains.

In लट् कर्तरिप्रयोग

भू + लट् under this condition by sutra 3/1/68 शप् come after भू धातु।

So this will be - भू + शप् + तिप्

In शप् - श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and प् is इत् so पित्, hence allows guna.

In तिप् - प् is इत् so पित्, so तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now it will be भू + अ + ति,

Here from शप् point of view भू is अङ्ग

From तिप् point of view (भू + शप्) is अङ्ग

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Now in अङ्ग भू - वर्ण ऊ is present at its end, so this अन्त्य ऊकार undergoes guna by sutra 7/3/84-सार्वधातुकार्धातुकयोः, and ऊ gets replaced by ओ.

So we get (भ्+ओ) + शप् + तिप् = भो + अ + ति

Here ओ is followed by अ, so by rule एचोऽ यवायावः 6/1/78, ओ will be replaced by अव्, so we get भव् + अ + ति = भव् + अति = भवति etc.

Consider चित् धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग

चित् + लट् under this condition by sutra 3/1/68 शप् come after चित् धातु ।

So it will be - चित् + शप् + तिप्

In शप् श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and प् is इत् so पित्, hence allows guna.

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now it will be चित् + अ + ति,

Here from शप् point of view चित् is अङ्ग

From तिप् point of view (चित् + शप्) is अङ्ग

Now अङ्ग - चित् contains इ which is उपधा by 1/1/65 and also लघु by 1/4/10.

So चित् is a लघूपध अङ्ग, so guna takes place by पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 and इ becomes ए .

चित् शप् तिप् by 7/3/86 = चेत् + अ + ति = चेत् + अति = चेतति

Consider जीव् धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग

जीव् + लट् under this condition by sutra 3/1/68 शप् come after जीव् धातु ।

So it will be - जीव् + शप् + तिप्

In शप् श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and प् is इत् so पित्, hence allows guna.

In तिप् - प् is इत् so पित्, so तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now it will be जीव् + अ + ति,

Here from शप् point of view जीव् is अङ्ग

From तिप् point of view (जीव् + तिप्) is अङ्ग

Here अङ्ग जीव् contains ई, which is उपधा by 1/1/65 and also गुरु by 1/4/12.

So जीव् गुरुपध Anga and is not a लघूपध अङ्ग, so guna will not takes place for ई by

sutra 7/3/86, hence we get जीव् + शप् + तिप् = जीव् + अ + ति = जीव् + अति = जीवति

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Consider भिक्ष् धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग

भिक्ष्+ लट् under this condition by sutra 3/1/68 शप् come after भिक्ष् धातु ।

So it will be - भिक्ष् + शप् + तिप्

In शप् श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113

प् is इत् so पित्, hence allows guna

In तिप् - प् is इत् so पित्, hence doesn't stops guna.

Now it will be भिक्ष् + अ + ति,

Here from शप् point of view भिक्ष् is अङ्ग

From तिप् point of view (भिक्ष्+ शप्) is अङ्ग

Here अङ्ग भिक्ष् contains इ, followed by संयुक्ताक्षर क्ष्, so इ though ह्रस्व is गुरु, by sutra 1/4/11 and उपधा also. So Anga भिक्ष् is a गुरुपथ Anga, hence not a लघूपथ अङ्ग, so guna will not take place for इ by 7/3/86.

Hence भिक्ष् + शप् + तिप् = भिक्ष् अति = भिक्षति.

Consider dhatu स्मृ चिन्तायाम् 1<sup>st</sup> gana, 933, parasmaipadi.

स्मृ+ शप् + तिप् = स्मृ ऋ अ ति, like earlier example,

here there is a provision for guna by sutra 7/3/84, because this is a इगन्त containing ऋ at its end. So undergoes Guna becomes अर्, स्मृ अर् अ ति = स्मर् अति = स्मरति etc.

Consider शुच् (=शुच) शोके, 183, 1<sup>st</sup> gana, parasmaipadidhatu.

शुच् + शप् + तिप् = शुच् अ ति, like earlier example, here also लघूपथा is उ, so undergoes Guna by पुगन्तलघूपथस्य च 7/3/86 becomes ओ.

शुच् अ ति becomes शोच् अ ति = शोचति etc.

Similarly बुध् (=बुध) अवगमने 858, 1<sup>st</sup> gana, Parasmaipadidhatu बोधति etc.

Consider मुद् हर्षे 16, 1<sup>st</sup> gana, Atmanepadi

मुद् + शप् + ते = मुद् + अ + ते, like earlier example, here also लघूपथा is उ, so undergoes Guna by पुगन्तलघूपथस्य च 7/3/86 becomes ओ.

मोद् अ ते = मोदते etc.



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

एध् वृद्धौ 002, 1<sup>st</sup> gana, Atmanepadi = एध्

एध् + शप् + ते = एध् अ ते = एधते etc. In this case there are no इक् letters, so no provision of Guna.

शिक्ष विद्योपादने 605, 1<sup>st</sup> gana, Atmanepadi= शिक्ष

शिक्ष् + शप् + ते = शिक्ष् अ ते = शिक्षते etc.

In this case though इ is there, but not laghu upadha because followed by samyukta varna क्ष्, so no provision for guna.

वृत्तु वर्तने 756, 1<sup>st</sup> gana, Atmanepadi= वृत्

वृत् + शप् + ते = व् ऋ त् अ ते here upadha ऋ is a लघूपधा, so undergoes guna by पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 and becomes अर्, hence we get व् अर् त् अ ते = वर्तते etc.

वृध् वर्धने 756, 1<sup>st</sup> gana, Atmanepadi = वृध्

वृध् + शप् + ते = व् ऋ ध् अ ते here upadha ऋ is a लघूपधा, so undergoes guna by पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 and becomes अर्, hence we get व् अर् ध् अ ते = वर्धते etc.

अव रक्षणगत्यादिषु 600, 1<sup>st</sup> gana parasmaipadi = अव्

अव् + शप् + तिप् = अव् अ ति = अवति etc.

In this case there are no इक् letters, so no provision of Guna.

ईक्ष दर्शने 610, 1<sup>st</sup> gana, Atmanepadi = ईक्ष्

ईक्ष् + शप् + ते = ईक्ष् अ ते.

In this case ई is दीर्घ so गुरु, hence not a laghu upadha, so no provision for guna. We get ईक्ष् अ ते = ईक्षते etc.

उष् दाहे 696, 1<sup>st</sup> gana, parasmaipadi = उष्

उष् + शप् + ति = उष् + अ + ति

Here उ is लघूपधा, so undergoes Guna by पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 becomes ओ.

ओष् अ ति = ओषति.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

अव रक्षणगत्यादिषु 600, 1<sup>st</sup> gana, parasmaipadi = अव्

अव् + शप् + ति = अव् + अ + ति, here there is no provision for guna, because there is no इक् letter, hence we get अव् + अ + ति = अवति etc.

डीङ्<sup>13</sup> विहायस गतौ 968, 1<sup>st</sup> gana, Atmanepada = डी

डी + शप् + ते = डी + अ + ते, here there is a provision for guna by sutra

7/3/84, because this is a इगन्त containing ई at its end. So

डी + अ + ते = डे अ ते by अयादि सन्धि we get डय् अते = डयते etc.

डुलभष् प्राप्तौ 975, 1<sup>st</sup> gana, Atmanepada = लभ्

लभ् + शप् + ते, here there is no provision for guna, because there is no इक् letter, hence we get लभ् + अ + ते = लभते.

गम्<sup>14</sup> प्राप्तौ 982, 1<sup>st</sup> gana, parasmaipadi = गम्

गम् + शप् + ति = गम् + अ + ति, here by sutra इषुगमियमां छः 7/3/77 गम् will be replaced by गच्छ्, so we get गच्छ् + अ + ति = गच्छति etc.

दृशिर् प्रेक्षणे 988, 1<sup>st</sup> gana, parasmaipadi = दृश्

दृश् + शप् + ति = दृश् + अ + ति, here by sutra पाघ्राध्मास्थाम्नादाण्डृश्यर्तिसर्तिसददां

पिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यर्च्छधौशीयसीदाः 7/3/78 दृश् will be replaced by पश्य in

sarvadhatuka lakaras and pratyayas, so we get पश्य + अ + ति

= पश्य अ ति = पश्य् अ अ<sup>14</sup> ति = पश्य् अ ति = पश्यति etc.

Similarly पा पाने 925 1<sup>st</sup> gana, parasmaipadi = पा

पा + शप् + ति, here by 7/3/78 पा becomes पिब in sarvadharuka lakaras, so we have पिब + शप् + ति = पिबति etc.

ष्ठा गतिनिवृत्तौ 928, 1<sup>st</sup> gana, parasmaipadi = स्था

Note - How ष्ठा becomes स्था? All ष् which are at beginning of a dhatu i.e आदि षकार will become स् and due to स्, ठ् becomes थ्, so we get स्था.

<sup>13</sup> Also see डीङ् विहायस गतौ 1135 of 4th gana.

<sup>14</sup> Here अ + अ will be अ only, not दीर्घ आ, same thing happens in पिब, तिष्ठ etc.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

स्था + शप् + ति, here by 7/3/78 स्था becomes तिष्ठ in sarvadhara lakaras, so we have तिष्ठ + शप् + ति = तिष्ठति etc.

डुपचष् पाके 996, 1<sup>st</sup> gana, ubhayapadi = पच्

पच् + शप् + ति = पच् + अ + ति, here there is no provision for guna, because there is no इक् letter, hence we get पच् + अ + ति = पचति etc.

Similarly पच् + शप् + ते = पचते etc.

णीञ् प्रापणे 901, 1<sup>st</sup> gana, ubhayapadi = णी= नी नयति नयते

Note - how णीञ् becomes नी.

All ण् which are at beginning of a dhatu i.e. आदि णकार will become न् , so णीञ् will we get नी.

As explained earlier this being a इगन्त dhatu, the final ई of dhatu undergoes Guna by sutra 7/3/84 and then अयादि सन्धि, so we get नयति / नयते etc.

# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

## 1. तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय for भ्वादिगण, चुरादिगण and सनाद्यन्त धातुs.

We all know in लट् कर्तरिप्रयोग along with sutra कर्तरि शप् 3/1/68, शप् comes after भू धातु।  
भू + शप् + तिप् under this condition as we all know

- Here from शप् point of view भू is अङ्ग.
- From तिप् point of view (भू + शप्) is अङ्ग.

- So for तिप् there is always शबन्त<sup>15</sup>-अङ्ग that is अकारान्त अङ्ग, (in other words it is non इगन्त<sup>16</sup> अङ्ग) hence question of guna by सार्वधातुकार्धधातुकयोः-7/3/84 doesn't arise at all. Also there won't be guna by पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 due to various reasons. Hence there won't be guna for शबन्त-अङ्ग by तिप् and also by similar सार्वधातुक पित् pratyayas like सिप् मिप् etc. and in case of non पित् like तस्, ते etc. there is no question of guna at all.
- Whereas from शप् point of view dhatu itself is an anga and undergoes guna.
- These rules apply for चुरादिगण 10th gana and सनाद्यन्त धातु also, because of same शप् प्रत्यय.

So we can safely assume that for भ्वादिगण, चुरादिगण and सनाद्यन्त धातुs.

- तिङ् pratyayas like ति सि मि तस् ते etc. will not cause guna.
- But तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय like अति अतः अते अन्ते will cause guna to dhatu.

<sup>15</sup> शप् अन्त = शबन्त here प् becomes ब्

<sup>16</sup> इक् अन्त = इगन्त here क् becomes ग्

# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Tables of तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय शप् for sarvadhātuka lakaras of भ्वादिगण, चुरादिगण and सनाद्यन्त धातुs.

| <b>Parasmaipada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय शप् for 1<sup>st</sup> gana, 10<sup>th</sup> gana and सनाद्यन्त dhatus in कर्तरिप्रयोग.</b><br>All these pratyayas will cause guna to a dhatu, due to शप्. |                  |                    |  |       |                    |
|--|------------------|--------------------|--|-------|--------------------|
| <b>लट् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय</b>  |                  |                    | <b>लोट् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय</b> |       |                    |
| अति  | अतः              | अन्ति <sup>#</sup> | अतु                                      | अताम् | अन्तु <sup>#</sup> |
| असि  | अथः              | अथ                 | अ <sup>&amp;</sup>                       | अतम्  | अत                 |
| आमि <sup>*</sup>   | आवः <sup>*</sup> | आमः <sup>*</sup>   | आनि                                      | आव    | आम                 |
| <b>लङ् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय</b>  |                  |                    | <b>विधिलिङ् - शप् सहित तिङ् प्रत्यय</b>  |       |                    |
| अत्  | अताम्            | अन् <sup>#</sup>   | एत् <sup>@</sup>                         | एताम् | एयुः               |
| अस्  | अतम्             | अत                 | एः                                       | एतम्  | एत                 |
| अम्  | आव <sup>*</sup>  | आम <sup>*</sup>    | एयम्                                     | एव    | एम                 |

# Here special sandhi rules will happen by sutra अतो गुणे 6/1/94 which we won't discuss.

\*Here अ becomes आ by sutra अतो दीर्घो यत्रि 7/3/101 which we won't discuss

@ Here sandhi rules शप् + इत् = अ + इत् becomes एत् by rule आद् गुणः 6/1/87 also called guna sandhi.

& Here हि disappears (अदर्शनम्) by term लुक् when followed by अकारान्त अङ्ग by sutra अतो हेः 6/4/105.

शप् = अ

शित्

So सार्वधातुक by 3/4/113

पित्

so allows Guna and vriddhi.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

**Atmanepada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय for 1<sup>st</sup> gana, 10<sup>th</sup> gana and सनाद्यन्त dhatus in कर्तरिप्रयोग.**

All these pratyayas will cause guna to a dhatu, due to शप्.

| <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <th colspan="3">लट् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr> <tr> <td>अते</td><td>एते@</td><td>अन्ते#</td></tr> <tr> <td>असे</td><td>एथे@</td><td>अध्वे</td></tr> <tr> <td>ए#</td><td>आवहे*</td><td>आमहे*</td></tr> </table>     | लट् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय |          |  | अते | एते@   | अन्ते# | असे  | एथे@   | अध्वे  | ए# | आवहे* | आमहे* |  | <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <th colspan="3">लोट् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr> <tr> <td>अताम्</td><td>एताम्@</td><td>अन्ताम्#</td></tr> <tr> <td>अस्व</td><td>एथाम्@</td><td>अध्वम्</td></tr> <tr> <td>ऐ</td><td>आवहै</td><td>आमहै</td></tr> </table> | लोट् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय |  |  | अताम् | एताम्@  | अन्ताम्# | अस्व | एथाम्@  | अध्वम् | ऐ  | आवहै | आमहै |
|---|----------------------------------|----------|--|-----|--------|--------|------|--------|--------|----|-------|-------|--|---|-----------------------------------|--|--|-------|---------|----------|------|---------|--------|----|------|------|
| लट् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय  |                                  |          |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| अते   | एते@                             | अन्ते#   |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| असे   | एथे@                             | अध्वे    |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| ए#  | आवहे*                            | आमहे*    |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| लोट् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय   |                                  |          |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| अताम्   | एताम्@                           | अन्ताम्# |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| अस्व  | एथाम्@                           | अध्वम्   |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| ऐ   | आवहै                             | आमहै     |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <th colspan="3">लङ् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr> <tr> <td>अत</td><td>एताम्@</td><td>अन्त#</td></tr> <tr> <td>अथाः</td><td>एथाम्@</td><td>अध्वम्</td></tr> <tr> <td>ए@</td><td>आवहि*</td><td>आमहि*</td></tr> </table> | लङ् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय |          |  | अत  | एताम्@ | अन्त#  | अथाः | एथाम्@ | अध्वम् | ए@ | आवहि* | आमहि* |  | <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <th colspan="3">विधिलिङ् - शप् सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr> <tr> <td>एत@</td><td>एयाताम्</td><td>एरन्</td></tr> <tr> <td>एथाः</td><td>एयाथाम्</td><td>एध्वम्</td></tr> <tr> <td>एय</td><td>एवहि</td><td>एमहि</td></tr> </table>     | विधिलिङ् - शप् सहित तिङ् प्रत्यय  |  |  | एत@   | एयाताम् | एरन्     | एथाः | एयाथाम् | एध्वम् | एय | एवहि | एमहि |
| लङ् लकार - शप् सहित तिङ् प्रत्यय  |                                  |          |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| अत  | एताम्@                           | अन्त#    |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| अथाः  | एथाम्@                           | अध्वम्   |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| ए@  | आवहि*                            | आमहि*    |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| विधिलिङ् - शप् सहित तिङ् प्रत्यय  |                                  |          |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| एत@   | एयाताम्                          | एरन्     |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| एथाः  | एयाथाम्                          | एध्वम्   |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| एय  | एवहि                             | एमहि     |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |   |                                   |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |

# Here special sandhi rules will happen by sutra अतो गुणे 6/1/94 which we won't discuss.

\*Here अ becomes आ by sutra अतो दीर्घो यञि 7/3/101 which we won't discuss

@ Here sandhi rules शप् + इत् = अ + इत् becomes एत् by rule आद् गुणः 6/1/87 also called guna sandhi.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

### तुदादि गणः / षष्ठ गणः / sixth conjugation

Consider तुद् धातु of 6<sup>th</sup> gana - in लट् कर्तरिप्रयोग

तुद् + लट् under this condition by sutra तुदादिभ्यः शः श come after तुद् धातु।

So this will be - तुद् + श + तिप्

In श श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and it is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now it will be तुद् + अ + ति,

Here from श point of view तुद् is अङ्ग

From तिप् point of view (तुद् + श) is अङ्ग

Now अङ्ग तुद् contains उ which is उपधा and as well as लघु, so is a लघूपध अङ्ग.

But श is डित्, so guna of पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 is prohibited by क्विडति च 1/1/5. So no guna.

तुद् + अ + ति = तुद् + अति = तुदति.

Consider लिख् धातु of 6<sup>th</sup> gana - in लट् कर्तरिप्रयोग लिख् + लट् under this condition by sutra तुदादिभ्यः शः श come after लिख् धातु।

So this will be - लिख् + श + तिप्

In श श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and it is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्. hence stops guna by क्विडति च 1/2/4

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and since पित्, so doesn't stops guna.

Now it will be लिख् + अ + ति,

Here from श point of view लिख् is अङ्ग

From तिप् point of view (लिख् + श) is अङ्ग

Now in अङ्ग - लिख् contains इ which is उपधा and also लघु, so is a लघूपध अङ्ग.

Since श is डित्, guna of पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 is prohibited by क्विडति च 1/1/5. So no guna.

लिख् + अ + ति = लिख् + अति = लिखति

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

### Samprasarna type-

Consider dhatu प्रच्छ जीप्सायाम् 1413, 6th gana = प्रच्छ in लट् कर्तरिप्रयोग

प्रच्छ + लट् under this condition by तुदादिभ्यः शः श come after प्रच्छ धातु।

So this will be - प्रच्छ + श + तिप्

In श, श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and it is अपित् , so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्.

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and since पित्, so doesn't stops guna.

We have प्रच्छ + श ++ ति

Here from श point of view प्रच्छ is अङ्ग,

From ति point of view (प्रच्छ + श) is अङ्ग

Now अङ्ग प्रच्छ - is a non इगन्त अङ्ग. No provision for guna.

But प्रच्छ is followed by श, which is a डित्, so by 6/1/16 य् of प्रच्छ undergoes samprasaranam and samprasaranam of र् = ऋ by 1/1/46.

प्रच्छ + श + ति = प् र् अ च् छ श ति = प् ऋ अ च् छ श ति

Now this ऋ is followed by अ, so though possibility of यण् सन्धि is there, but will not happen, rather by संप्रसारणाच्च 6/1/108 both ऋ & अ becomes one single ऋ.

प् ऋ अ च् छ श ति = प् ऋ च् छ अ ति = पृच्छति,

पृच्छतः etc.



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

### 2. तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श for तुदादिगण धातुs.

- As in earlier case, here also, there won't be guna by तिङ् pratyayas, due to अकारान्त अङ्ग(in other words non इकारान्त अङ्ग) from तिङ् stand point of view. Hence question of guna by सार्वधातुकार्धधातुकयोः-7/3/84 doesn't arise at all and also there won't be guna by पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 due to various reasons.
- From श point of view, dhatu itself is an anga and doesn't undergo guna, because श is डित् by सार्वधातुकमपित् 1/2/4, hence stops guna.

So we can safely assume that for तुदादिगण धातुs.

- तिङ् pratyayas like ति सि मि तस् ते etc. will not cause guna.
- Also तिङ् pratyayas along with श - विकरण प्रत्यय like अति अतः अते अन्ते will not cause guna to dhatus.

श = अ

शित्,

So सार्वधातुक by 3/4/113

अपित्

hence डित्, so doesn't allow Guna and vriddhi.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Tables of तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श for तुदादिगण धातुs.

| <b>Parasmaipada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श for तुदादिगण (6<sup>th</sup> gana) dhatus in कर्तरिप्रयोग.</b> |       |                      |                                 |       |                    |
|--|-------|----------------------|---------------------------------|-------|--------------------|
| All these pratyayas will not cause guna to a dhatu, due to श.  |       |                      |                                 |       |                    |
| लट् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय   |       |                      | लोट् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय |       |                    |
| अति  | अतः   | अन्ति <sup>17#</sup> | अतु                             | अताम् | अन्तु <sup>#</sup> |
| असि  | अथः   | अथ                   | अ                               | अतम्  | अत                 |
| आमि <sup>18*</sup>   | आवः*  | आमः*                 | आनि                             | आव    | आम                 |
| लङ् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय   |       |                      | विधिलिङ् - श सहित तिङ् प्रत्यय  |       |                    |
| अत्  | अताम् | अन् <sup>#</sup>     | एत् <sup>19</sup>               | एताम् | एयुः               |
| अस्  | अतम्  | अत                   | एः                              | एतम्  | एत                 |
| अम्  | आव*   | आम*                  | एयम्                            | एव    | एम                 |

<sup>17#</sup> Here special sandhi rules will happen by sutra अतो गुणे 6/1/94 which we won't discuss.

<sup>18\*</sup> Here special sandhi rules will happen by sutra अतो दीर्घो यञि 7/3/101 which we won't discuss

<sup>19</sup> Here sandhi rules शप् + इत् = अ + इत् becomes एत् by rule आद् गुणः 6/1/87 also called guna sandhi.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

**Atmanepada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श for तुदादिगण (6<sup>th</sup> gana) dhatus in कर्तरिप्रयोग.**

All these pratyayas will not cause guna to a dhatu, due to श.

| <table><tr><th colspan="3">लट् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>अते</td><td>एते@</td><td>अन्ते#</td></tr><tr><td>असे</td><td>एथे@</td><td>अध्वे</td></tr><tr><td>ए#</td><td>आवहे*</td><td>आमहे*</td></tr></table>     | लट् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय |          |  | अते | एते@   | अन्ते# | असे  | एथे@   | अध्वे  | ए# | आवहे* | आमहे* |  | <table><tr><th colspan="3">लोट् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>अताम्</td><td>एताम्@</td><td>अन्ताम्#</td></tr><tr><td>अस्व</td><td>एथाम्@</td><td>अध्वम्</td></tr><tr><td>ऐ</td><td>आवहै</td><td>आमहै</td></tr></table> | लोट् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय |  |  | अताम् | एताम्@  | अन्ताम्# | अस्व | एथाम्@  | अध्वम् | ऐ  | आवहै | आमहै |
|--|--------------------------------|----------|--|-----|--------|--------|------|--------|--------|----|-------|-------|--|--|---------------------------------|--|--|-------|---------|----------|------|---------|--------|----|------|------|
| लट् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय   |                                |          |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| अते  | एते@                           | अन्ते#   |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| असे  | एथे@                           | अध्वे    |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| ए#   | आवहे*                          | आमहे*    |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| लोट् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय  |                                |          |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| अताम्  | एताम्@                         | अन्ताम्# |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| अस्व   | एथाम्@                         | अध्वम्   |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| ऐ  | आवहै                           | आमहै     |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| <table><tr><th colspan="3">लङ् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>अत</td><td>एताम्@</td><td>अन्त#</td></tr><tr><td>अथाः</td><td>एथाम्@</td><td>अध्वम्</td></tr><tr><td>ए@</td><td>आवहि*</td><td>आमहि*</td></tr></table> | लङ् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय |          |  | अत  | एताम्@ | अन्त#  | अथाः | एथाम्@ | अध्वम् | ए@ | आवहि* | आमहि* |  | <table><tr><th colspan="3">विधिलिङ् - श सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>एत@</td><td>एयाताम्</td><td>एरन्</td></tr><tr><td>एथाः</td><td>एयाथाम्</td><td>एध्वम्</td></tr><tr><td>एय</td><td>एवहि</td><td>एमहि</td></tr></table>     | विधिलिङ् - श सहित तिङ् प्रत्यय  |  |  | एत@   | एयाताम् | एरन्     | एथाः | एयाथाम् | एध्वम् | एय | एवहि | एमहि |
| लङ् लकार - श सहित तिङ् प्रत्यय   |                                |          |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| अत   | एताम्@                         | अन्त#    |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| अथाः   | एथाम्@                         | अध्वम्   |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| ए@   | आवहि*                          | आमहि*    |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| विधिलिङ् - श सहित तिङ् प्रत्यय   |                                |          |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| एत@  | एयाताम्                        | एरन्     |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| एथाः   | एयाथाम्                        | एध्वम्   |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |
| एय   | एवहि                           | एमहि     |  |     |        |        |      |        |        |    |       |       |  |  |                                 |  |  |       |         |          |      |         |        |    |      |      |

# Here special sandhi rules will happen by sutra अतो गुणे 6/1/94 which we won't discuss.

\*Here अ becomes आ by sutra अतो दीर्घो यञि 7/3/101 which we won't discuss

@ Here sandhi rules श + इत् = अ + इत् becomes एत् by rule आद् गुणः 6/1/87 also called guna sandhi.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

### दिवादि गणः / चतुर्थगणः / Fourth conjugation

Consider डीङ् = डी विहायस गतौ 1135 of 4<sup>th</sup> gana - in लट् कर्तरिप्रयोग

डी + लट् under this condition by sutra दिवादिभ्यः श्यन्, श्यन् come after डी धातु।

So this will be - डी + श्यन् + ते.

In श्यन् (= य) श् and न् are इत् by 1/3/8 and 1/3/3, only य remains. So श्यन् = य.

Since शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and also it is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

ते is सार्वधातुक by 3/1/113 and अपित्. Since ते is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

Now it will be डी + य + ते,

Here from श्यन् point of view डी is अङ्ग,

from ते point of view (डी + श्यन्) is अङ्ग

now in अङ्ग डी - वर्ण ई is present at its end, so this अन्त्य ईकार, which would have undergone guna by sutra 7/3/84 सार्वधातुकार्धधातुकयोः, but gets prohibited by क्विडति च 1/1/5, because श्यन् is डित्. So no guna.

डी + य + ते = डी + य ते = डीयते

Note – Consider डीङ् in 1<sup>st</sup> gana which is also an atmanepadidhatu.

डी + शप् + ते by 7/3/84 = डे + अ + ते by 6/1/78 = डय् अते = डयते

The form of डी of 4<sup>th</sup> gana is डीयते.

The form of डी of 1<sup>st</sup> gana is डयते

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Consider शुचिर् पूतिभावे - 1165 of 4<sup>th</sup> gana - in लट् कर्तरिप्रयोग

शुच् + लट् under this condition by sutra दिवादिभ्यः श्यन्, श्यन् come after शुच् धातु।

So this will be - शुच् + श्यन् + ते.

In श्यन् (= य) श् and न् are इत् by 1/3/8 and 1/3/3.

So शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and also अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

ते is सार्वधातुक by 3/1/113 and अपित्. Since ते is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

Now it will be शुच् + य + ते,

Here from श्यन् point of view शुच् is अङ्ग,

From ते point of view (शुच् + श्यन्) is अङ्ग

Now in अङ्ग शुच् - वर्ण contains उ which is उपधा and as well as लघु, so is a लघूपध अङ्ग.

But श्यन् is डित्, so guna of पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 gets prohibited by क्विडति च 1/1/5.

So no guna.

शुच् + य + ते = शुच् + य ते = शुच्यते

Note – Consider शुच् (=शुच् ) शोके, 183, 1<sup>st</sup> gana, which is parasmaipadidhatu.

शुच् शप् ति by 7/3/86 = शुच् शप् ति = शोच् अति = शोचति.

Note - The form of शुच् of 4<sup>th</sup> gana, 1165 is शुच्यते.

The form of शुच्, of 1<sup>st</sup> gana, 183 is शोचति.

### Samprasarna type-

Consider व्यध ताडने 1181, 4<sup>th</sup> gana = व्यध् in लट् कर्तरिप्रयोग

व्यध् + लट् under this condition by sutra दिवादिभ्यः श्यन्, श्यन् come after व्यध् धातु।

So this will be - व्यध् + श्यन् + ति.

In श्यन् (= य) श् and न् are इत् by 1/3/8 and 1/3/3.

So शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and also अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्,

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and since पित्, so doesn't stops guna.

We have व्यध् + य + ति

Here from श्यन् point of view व्यध् is अङ्ग,

from ति point of view (व्यध् + श्यन्) is अङ्ग

Now अङ्ग व्यध् - is a non इगन्त अङ्ग. No provision for guna.

But व्यध् is followed by श्यन्, which is a डित्, so by 6/1/16 य् of व्यध् undergoes samprasaranam and samprasaranam of य् = इ by 1/1/46.

व्यध् + य + ति = व् य् अ ध् य ति = व् इ अ ध् य ति

Now this इ is followed by अ, so though possibility of यण् सन्धि is there, but will not happen, rather by संप्रसारणाच्च 6/1/108 both इ & अ becomes one single इ.

व् इ अ ध् य ति = व् इ ध् य ति = वि ध् य ति

Here by sutras अनचि च 8-4-47 and झलां जश् झशि 8-4-53, which we were not going to discuss.

वि ध् य ति becomes वि द् ध् य ति = विद्ध्यति

Similarly

विद सत्तायाम् - 1171. 4<sup>th</sup> gana - विद्यते

बुध अवगमने - 1172. 4<sup>th</sup> gana - बुध्यते

युज समाधौ - 1177. 4<sup>th</sup> gana - युज्यते

क्रुध क्रोधे - 1189. 4<sup>th</sup> gana - क्रुध्यति etc.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

### 3. तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श्यन् for दिवादिगण धातुs.

- As in earlier case, here also, there won't be guna by तिङ् pratyayas, due to अकारान्त अङ्ग(in other words non इकारान्त अङ्ग) from तिङ् stand point of view. Hence question of guna by सार्वधातुकार्धातुकयोः-7/3/84 doesn't arise at all and also there won't be guna by पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 due to various reasons.
- From श्यन् point of view, dhatu itself is an anga and doesn't undergoes guna, because श्यन् is डित् by सार्वधातुकमपित् 1/2/4, hence stops guna.

So we can safely assume that for दिवादिगण धातुs.

- तिङ् pratyayas like ति सि मि तस् ते etc. will not cause guna.
- Also तिङ् pratyayas along with श्यन् - विकरण प्रत्यय like यति यतः यते, येते etc.will not cause guna to dhatu.

श्यन् = य

शित्,

So सार्वधातुक by 3/4/113

अपित्

hence डित्, so doesn't allow Guna and vriddhi.

# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Tables of तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श्यन् for दिवादिगण धातुs.

| Parasmaipada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श्यन् for दिवादिगण (4 <sup>th</sup> gana) dhatus in कर्तरिप्रयोग. |       |                      |                                     |        |                    |
|--|-------|----------------------|-------------------------------------|--------|--------------------|
| All these pratyayas will not cause guna to a dhatu, due to श्यन्.  |       |                      |                                     |        |                    |
| लट् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय   |       |                      | लोट् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय |        |                    |
| यति  | यतः   | यन्ति <sup>20#</sup> | यतु                                 | यताम्  | यन्तु <sup>#</sup> |
| यसि  | यथः   | यथ                   | य                                   | यतम्   | यत                 |
| यामि <sup>21*</sup>  | यावः* | यामः*                | यानि                                | याव    | याम                |
| लङ् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय   |       |                      | विधिलिङ् - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय  |        |                    |
| यत्  | यताम् | यन् <sup>#</sup>     | येत् <sup>22</sup>                  | येताम् | येयुः              |
| यस्  | यतम्  | यत                   | येः                                 | येतम्  | येत                |
| यम्  | याव*  | याम*                 | येयम्                               | येव    | येम                |

<sup>20 #</sup> Here special sandhi rules will happen by sutra अतो गुणे 6/1/94 which we won't discuss.

<sup>21 \*</sup> Here special sandhi rules will happen by sutra अतो दीर्घो यञि 7/3/101 which we won't discuss

<sup>22</sup> Here sandhi rules श्यन् + इत् = य् + अ + इत् becomes य् + एत् = येत् by rule आद् गुणः 6/1/87 also called guna sandhi.



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

**Atmanepada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श्यन् for दिवादिगण (4<sup>th</sup> gana) dhatus in कर्तरिप्रयोग.**

All these pratyayas will not cause guna to a dhatu, due to श्यन्.

| <table><tr><th colspan="3">लट् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>यते</td><td>येते@</td><td>यन्ते#</td></tr><tr><td>यसे</td><td>येथे@</td><td>यध्वे</td></tr><tr><td>ये#</td><td>यावहे*</td><td>यामहे*</td></tr></table>     | लट् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय |          |  | यते | येते@   | यन्ते# | यसे  | येथे@   | यध्वे  | ये# | यावहे* | यामहे* |  | <table><tr><th colspan="3">लोट् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>यताम्</td><td>येताम्@</td><td>यन्ताम्#</td></tr><tr><td>यस्व</td><td>येथाम्@</td><td>यध्वम्</td></tr><tr><td>यै</td><td>यावहै</td><td>यामहै</td></tr></table> | लोट् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय |  |  | यताम् | येताम्@  | यन्ताम्# | यस्व  | येथाम्@  | यध्वम्  | यै  | यावहै | यामहै |
|---|------------------------------------|----------|--|-----|---------|--------|------|---------|--------|-----|--------|--------|--|---|-------------------------------------|--|--|-------|----------|----------|-------|----------|---------|-----|-------|-------|
| लट् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय  |                                    |          |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| यते   | येते@                              | यन्ते#   |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| यसे   | येथे@                              | यध्वे    |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| ये#   | यावहे*                             | यामहे*   |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| लोट् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय   |                                    |          |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| यताम्   | येताम्@                            | यन्ताम्# |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| यस्व  | येथाम्@                            | यध्वम्   |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| यै  | यावहै                              | यामहै    |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| <table><tr><th colspan="3">लङ् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>यत</td><td>येताम्@</td><td>यन्त#</td></tr><tr><td>यथा:</td><td>येथाम्@</td><td>यध्वम्</td></tr><tr><td>ये@</td><td>यावहि*</td><td>यामहि*</td></tr></table> | लङ् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय |          |  | यत  | येताम्@ | यन्त#  | यथा: | येथाम्@ | यध्वम् | ये@ | यावहि* | यामहि* |  | <table><tr><th colspan="3">विधिलिङ् - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>येत@</td><td>येयाताम्</td><td>येरन्</td></tr><tr><td>येथा:</td><td>येयाथाम्</td><td>येध्वम्</td></tr><tr><td>येय</td><td>येवहि</td><td>येमहि</td></tr></table> | विधिलिङ् - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय  |  |  | येत@  | येयाताम् | येरन्    | येथा: | येयाथाम् | येध्वम् | येय | येवहि | येमहि |
| लङ् लकार - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय  |                                    |          |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| यत  | येताम्@                            | यन्त#    |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| यथा:  | येथाम्@                            | यध्वम्   |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| ये@   | यावहि*                             | यामहि*   |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| विधिलिङ् - श्यन् सहित तिङ् प्रत्यय  |                                    |          |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| येत@  | येयाताम्                           | येरन्    |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| येथा:   | येयाथाम्                           | येध्वम्  |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |
| येय   | येवहि                              | येमहि    |  |     |         |        |      |         |        |     |        |        |  |   |                                     |  |  |       |          |          |       |          |         |     |       |       |

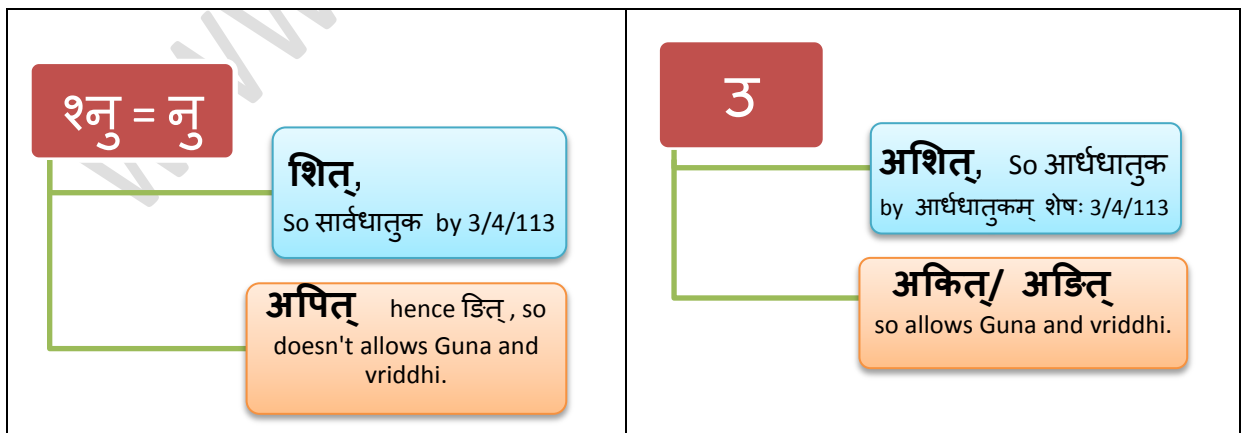
# Here special sandhi rules will happen by sutra अतो गुणे 6/1/94 which we won't discuss.

\*Here अ becomes आ by sutra अतो दीर्घो यञि 7/3/101 which we won't discuss

@ Here sandhi rules श्यन् + इत = य् + अ + इत becomes य् + एत = येत by rule आद् गुणः 6/1/87 also called guna sandhi.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

| General Parasmaipada तिङ्<br>pratyayas for 5 <sup>th</sup> and 8 <sup>th</sup> ganas.   | General Atmanepada तिङ्<br>pratyayas for 5 <sup>th</sup> and 8 <sup>th</sup> ganas. |        |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
|---|---|--------|-------|-----|-------|-----|------|-----|-----|--|------|---------|-------|------|---------|--------|----|------|------|
| <b>लट् लकार</b> <table><tr><td>ति</td><td>तः</td><td>अन्ति</td></tr><tr><td>सि</td><td>थः</td><td>थ</td></tr><tr><td>मि</td><td>वः</td><td>मः</td></tr></table>               | ति  | तः     | अन्ति | सि  | थः    | थ   | मि   | वः  | मः  | <table><tr><td>ते</td><td>आते</td><td>अते</td></tr><tr><td>से</td><td>आथे</td><td>ध्वे</td></tr><tr><td>ए</td><td>वहे</td><td>महे</td></tr></table>                  | ते   | आते     | अते   | से   | आथे     | ध्वे   | ए  | वहे  | महे  |
| ति  | तः  | अन्ति  |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| सि  | थः  | थ      |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| मि  | वः  | मः     |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ते  | आते   | अते    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| से  | आथे   | ध्वे   |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ए   | वहे   | महे    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| <b>लोट् लकार</b> <table><tr><td>तु</td><td>ताम्</td><td>अन्तु</td></tr><tr><td>हि</td><td>तम्</td><td>त</td></tr><tr><td>आनि</td><td>आव</td><td>आम</td></tr></table>          | तु  | ताम्   | अन्तु | हि  | तम्   | त   | आनि  | आव  | आम  | <table><tr><td>ताम्</td><td>आताम्</td><td>अताम्</td></tr><tr><td>स्व</td><td>आथाम्</td><td>ध्वम्</td></tr><tr><td>ऐ</td><td>आवहै</td><td>आमहै</td></tr></table>      | ताम् | आताम्   | अताम् | स्व  | आथाम्   | ध्वम्  | ऐ  | आवहै | आमहै |
| तु  | ताम्  | अन्तु  |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| हि  | तम्   | त      |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| आनि   | आव  | आम     |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ताम्  | आताम्   | अताम्  |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| स्व   | आथाम्   | ध्वम्  |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ऐ   | आवहै  | आमहै   |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| <b>लङ् लकार</b> <table><tr><td>त्</td><td>ताम्</td><td>अन्</td></tr><tr><td>स्</td><td>तम्</td><td>त</td></tr><tr><td>अम्</td><td>व</td><td>म</td></tr></table>               | त्  | ताम्   | अन्   | स्  | तम्   | त   | अम्  | व   | म   | <table><tr><td>त</td><td>आताम्</td><td>अत</td></tr><tr><td>थाः</td><td>आथाम्</td><td>ध्वम्</td></tr><tr><td>इ</td><td>वहि</td><td>महि</td></tr></table>              | त    | आताम्   | अत    | थाः  | आथाम्   | ध्वम्  | इ  | वहि  | महि  |
| त्  | ताम्  | अन्    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| स्  | तम्   | त      |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| अम्   | व   | म      |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| त   | आताम्   | अत     |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| थाः   | आथाम्   | ध्वम्  |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| इ   | वहि   | महि    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| <b>विधिलिङ्</b> <table><tr><td>यात्</td><td>याताम्</td><td>युः</td></tr><tr><td>याः</td><td>यातम्</td><td>यात</td></tr><tr><td>याम्</td><td>याव</td><td>याम</td></tr></table> | यात्  | याताम् | युः   | याः | यातम् | यात | याम् | याव | याम | <table><tr><td>ईत्</td><td>ईयाताम्</td><td>ईरन्</td></tr><tr><td>ईथाः</td><td>ईयाथाम्</td><td>ईध्वम्</td></tr><tr><td>ईय</td><td>ईवहि</td><td>ईमहि</td></tr></table> | ईत्  | ईयाताम् | ईरन्  | ईथाः | ईयाथाम् | ईध्वम् | ईय | ईवहि | ईमहि |
| यात्  | याताम्  | युः    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| याः   | यातम्   | यात    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| याम्  | याव   | याम    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ईत्   | ईयाताम्   | ईरन्   |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ईथाः  | ईयाथाम्   | ईध्वम् |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ईय  | ईवहि  | ईमहि   |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Some special rules applicable in स्वादिगण-श्नु and तनादिगण-उ.  
Here तिङ् comes after उकारान्त अङ्ग.

Now we are studying 5<sup>th</sup> gana and 8<sup>th</sup> gana whose vikarana pratyayas are respectively श्नु and उ, when these are added to dhatus we get उकारान्त अङ्गs, so many common rules of उकारान्त अङ्ग apply to both of these gana dhatus as shown below.

In Atmanepada in both 5<sup>th</sup> and 8<sup>th</sup> झ् will be replaced by अत् in लट् लोट् लङ् as per sutras आत्मनेपदेष्वनतः 7/1/5, so we get respectively अते अताम् अत in all three lakaras.

Before starting discussion let us understand the words संयोगपूर्वः, असंयोगपूर्वः and अजादि प्रत्यय.

संयोगपूर्वः -

संयोगपूर्वः is a bahuvrihi samasa word and adjective, made up of two words संयोग and पूर्वः, here samyoga means samyukta akshara - conjunct consonant, purva means preceding.

So संयोगपूर्वः means a varna which is preceded by samyukta akshara.

Eg - Consider आप् dhatu of 5<sup>th</sup> gana. We have आप् श्नु अन्ति = आप् नु अन्ति = (आप् न् उ) अन्ति

Here (आप् न् उ) is a उकारान्त अङ्ग and final उकार of अङ्ग is preceded by samyuktakshara - प्न् - (संयुक्ताक्षरः), so this उकार is called संयुक्ताक्षरपूर्वः उकारः or संयोगपूर्वः उकारः

(आप् न् उ) अन्ति

संयोगपूर्वः उकारः

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

असंयोगपूर्वः

Similarly असंयोगपूर्वः means a varna which is not preceded by samyukta akshara.

Eg - Consider चि dhatu of 5<sup>th</sup> gana. We have चि श्नु अन्ति = चि नु अन्ति = चि न् उ अन्ति

Here in (चि न् उ) अन्ति

(चि न् उ) is a उकारान्त अङ्ग and final उकार of अङ्ग is not preceded by samyuktakshara (संयुक्ताक्षरः), so this उकार is called असंयुक्ताक्षरपूर्वः उकारः or असंयोगपूर्वः उकारः

(चि न् उ) अन्ति

असंयोगपूर्वः उकारः

अजादि-प्रत्यय -

अजादि is a bahuvrihi samasa word and adjective, made up of two words अच् and आदि, here अच् means svaras आदि means beginning, So अजादि means a pratyaya containing अच् varnas at its beginnig.

Eg - consider pratyaya अन्ति of लट् this is a अजादि-प्रत्यय

Similarly लट् prathama purusha divivachana Atmanepada आते is a अजादि-प्रत्यय etc.

We have shown all अजादि-प्रत्यय in above tables by highlighting as shown. अन्ति etc.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

1) Consider

|   |   |
|---|---|
| व | म |
|---|---|

pratyayas

1) लोपश्चास्यान्यतरस्यां म्वोः 6-4-107

When pratyaya वस् or मस् is preceded by a उकारान्त अङ्ग and the final उकार of अङ्ग is not preceded by a संयुक्ताक्षरः then under this condition उ will become Lopa optionally by sutra लोपश्चास्यान्यतरस्यां म्वोः 6-4-107.

In other words, if pratyaya वस् or मस् is preceded by a the final उकार of a अङ्ग which is असंयोगपूर्वः then such a उ will become Lopa optionally.

This applies both for 5<sup>th</sup> and 8<sup>th</sup> as both of them are उकारान्त अङ्ग.

2) नित्यं करोतेः ॥ ६/४/१०८ ॥

When pratyaya वस् or मस् is preceded by final उकार of अङ्ग of डुकृत्(कृ) dhatu, which is also a असंयोगपूर्वः, then उ will become Lopa compulsorily. So we get कुर्वः। कुर्मः।

This sutra is an exception to 6/4/107

We get उकार which is असंयोगपूर्वः and final of उकारान्त अङ्ग in

A) 5<sup>th</sup> gana- स्वादिगण - because of vikarana pratyaya श्नु and if dhatu is अजन्त.

B) 8<sup>TH</sup> gana - तनादिगण - because of vikarana pratyaya उ for all dhatus.

So in these two ganas when the dhatus are as per above said conditions then

1) उ of श्नु (नु) will become lopa optionally, hence we get two forms as either न् or नु.

2) उ which is a vikarana pratyaya of 8<sup>th</sup> gana will become lopa optionally, so we have two forms both -/ उ.

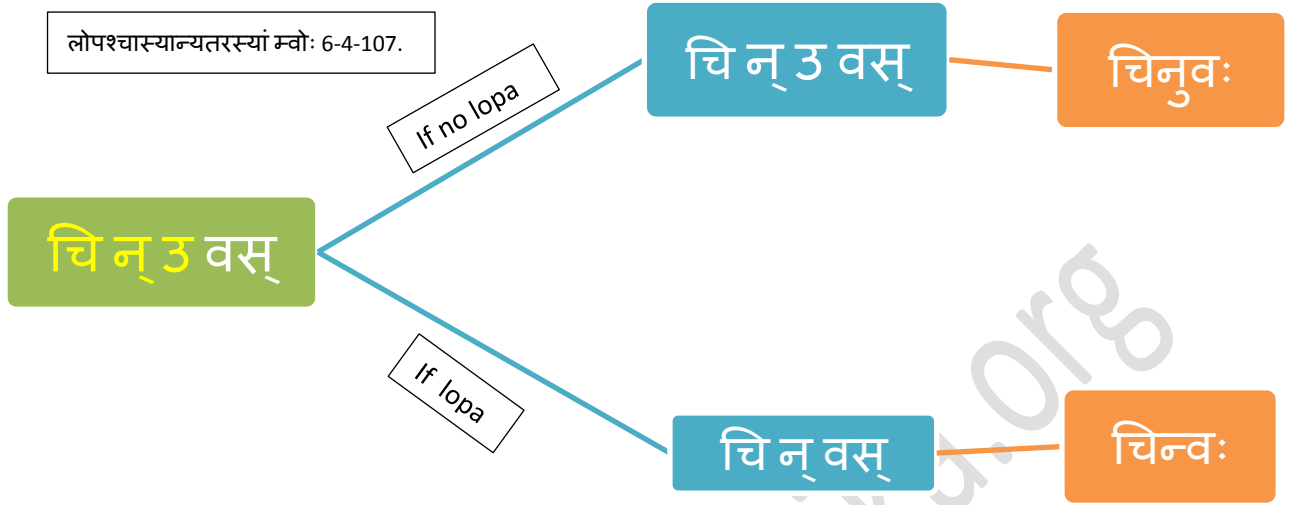
3) For डुकृत्(कृ) धातु of 8<sup>th</sup> gana, lopa of उ is compulsory by 6/4/108.

Example -1. consider चि dhatu of 5<sup>th</sup> gana in लट् in वस्. Then we have

चि श्नु वस् = चि नु वस् = चि न् उ वस्

चि न् उ is a उकारान्त अङ्ग and dhatu चि is a अजन्त dhatu, so by sutra 6-4-107, उ will become lopa optionally, so we get चि न् उ वस् = चिनुवः/ चिन्वः

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.



Similarly in लट् in मस्

चि श्नु मस् = चिन् उ मस् we get two forms by virtue of 6/4/107 = चिनुमः / चिन्मः

Similarly in लङ् in व/म, We get अचिनुव /अचिन्व and अचिनुम/ अचिन्म

Also this applies in Atmanepada hence we get चिनुवहे / चिन्वहे, चिनुमहे / चिन्महे, अचिनुवहि/अचिन्वहि and अचिनुमहि/ अचिन्महि.

2. Consider parasmaipada आप् dhatu of 5<sup>th</sup> gana. This is a हलन्त धातु, so 6/4/107 will not apply, hence lopa of उ will not takes place.

So आप् श्नु वस् is आप् नु वस् = आप्नुवः, similarly आप्नुमः, आप्नुव, आप्नुम.

3. Consider Atmanepada अश् dhatu of 5<sup>th</sup> gana. This is a हलन्त धातु, so 6/4/107 will not apply, hence lopa of उ will not takes place.

So we have अश्नुवहे अश्नुमहे आश्नुवहि आश्नुमहि.

4. consider ubhayapadi तन् धातु of 8<sup>th</sup> gana. We have तन् उ वः

तन् उ वः is a उकारान्त अङ्ग and dhatu is a हलन्त धातु, So 6/4/107 will apply, hence lopa of उ will takes place optionally.

Hence we get तन्वः / तनुवः, similarly तन्वहे / तनुवहे, तन्महे/तनुमहे अतन्व / अतनुव, अतन्म / अतनुम, अतन्वहि / अतनुवहि, अतन्महि / अतनुमहि.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

5. Consider ubhayapadi डुकृञ्(कृ) धातु of 8<sup>th</sup> gana. We have कृ उ वः

कृ उ वः is a उकारान्त अङ्ग and dhatu becomes ऋ of कृ becomes उर् by different rules which we are not discussing here, so we get कृ उ वः.

Here final उकार of उकारान्त अङ्ग is not preceded by a संयुक्ताक्षरः. So by नित्यं करोतेः 6/4/108 lopa of उ will takes place compulsorily.

II) Consider अजादि-pratyayas of four lakaras.

a) We already know that for a अजन्त dhatu of 5th gana, when श्नु is added, we get a final उकार of a अङ्ग which is असंयोगपूर्वः, when this उकार is followed by a अजादि-pratyaya then this उकार is replaced by वकार(=व्) compulsorily as per sutra हुश्नुवोः सार्वधातुके 6/4/87.

Eg - चि श्नु अन्ति = चि नु अन्ति = ( चि न् उ ) अन्ति  
here चि is a अजन्त dhatu and अन्ति is अजादि-pratyaya.

उकार of a अङ्ग is असंयोगपूर्वः, and followed by अन्ति a अजादि-pratyaya. So उ gets replaced by व् by sutra 6/4/87. Hence we get चि न् व् अन्ति = चिन्वन्ति.

Similarly चि नु ज्ञे = चि नु अते = चिन्वते. चिन्वाते चिन्वाथे चिन्वीत etc.

b) In case of 8<sup>th</sup> gana for all dhatus, when उ is added, we get a final उकार of a अङ्ग which is असंयोगपूर्वः, when this उकार is followed by a अजादि-pratyaya then this उकार is replaced by वकार(=व्) compulsorily as per sutra हुश्नुवोः सार्वधातुके 6/4/87.

Eg - तन् उ अन्ति = तन्वन्ति similarly तन्वते तन्वाते तन्वाथे तन्वीत etc.

Note - in 8<sup>th</sup> gana all are उकार of a अङ्ग is always असंयोगपूर्वः, so always उ becomes व् .

c) On the otherhand if dhatu of 5th gana is non अजन्त dhatu i.e. हलन्त dhatu, then for a such a dhatu, when श्नु is added, we get a final उकार of a अङ्ग which is संयोगपूर्वः, when this उकार is followed by a अजादि-pratyaya then this उकार is replaced by उव् compulsorily, as per sutra अचिश्नुधातुभ्रुवां य्वोरियडुवडौ 6/4/77

Eg - आप् श्नु अन्ति = आप् नु अन्ति = (आप् न् उ) अन्ति  
here आप् is a अजन्त dhatu and अन्ति is अजादि-pratyaya.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

उकार of a अङ्ग is असंयोगपूर्वः, and followed by अन्ति a अजादि-pratyaya. So उ gets replaced by व् by sutra 6/4/87. Hence we get आप् न् व् अन्ति = आप्नुवन्ति.

Similarly अश् नु अते = अश्नुवाते अश्नुवते अश्नुवाथे अश्नुवीत etc.

III) Consider madhyama purusha ekavachana लोट् लकार pratyaya = हि

a) We already know that for a अजन्त dhatu of 5th gana, when श्नु is added, we get a final उकार of a अङ्ग which is असंयोगपूर्वः. After this type उकार if pratyaya हि comes. Then such हि will get disappeared (अदर्शनम्) by term लुक्, as per sutra उत्तश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् 6/4/106.

Eg- चि श्नु हि = (चि नु) हि = चिनु

Here हि is preceded by असंयोगपूर्वः उकार so gets लुक्. so चिनु.

Similarly सिनु शृणु वृणु etc.

b) As mentioned earlier, in 8<sup>th</sup> gana all उकार of a अङ्ग is always असंयोगपूर्वः, so always हि becomes disappeared (अदर्शनम्) by term लुक्.

eg - तन् उ हि = तनु, also तृण् उ हि = तृणु, कुरु etc.

c) We already know that for non अजन्त dhatu i.e. हलन्त dhatu, of 5th gana, when श्नु is added, we get a final उकार of a अङ्ग which is संयोगपूर्वः. After this type उकार if pratyaya हि comes. Then such हि will remain as it is.

Eg - आप् श्नु अन्ति = आप् नु हि = (आप् न् उ) हि = आप्नुहि.

Special note on डुकृञ् करणे कृ धातुः

Consider कृ - धातु, in विधिलिङ् in parasmaipada

In vidhi ling parasmaipada pratyayas begin with यकार, hence all vidhi ling parasmaipada pratyayas are यकारादि प्रत्यय or simply यदि प्रत्यय, also they are all सार्वधातुक डित् pratyayas as mentioned earlier.

We have कृ + उ + यात् as usual here ardhatuka pratyaya उ causes guna by 7/3/84 so कृ becomes कर्, hence it is कर् + उ + यात्.

pratyaya यात् is सार्वधातुक डित्, hence stops guna by विक्रिति च 1/2/4.

So we have (कर् उ) + यात् = क् अर् उ यात्



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Under this condition, by rule अत उत् सार्वधातुके 6/1/110 अ of (क् अ र्) will get replaced by उ in all डित् सार्वधातुक प्रत्ययs .

So क् अ र् उ यात् by 6/1/110 becomes क् उ र् उ यात् = कुर् उ यात्

Under this condition following rule will apply

ये च 6/ 4 /109

The उ which comes after कृ dhatu will undergo lopa compulsorily when followed by a यकारादि प्रत्यय .

कुर् उ यात् here by above rule उ becomes lopa, so we get कुर् यात् = कुर्यात्

Similarly कुर्याताम् कुर्युः etc.

# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Tables of तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श्नु for स्वादिगण धातुs.

| Parasmaipada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श्नु for स्वादिगण (5 <sup>th</sup> gana) dhatus in कर्तरिप्रयोग. |            |                     |
|---|------------|---------------------|
| All these pratyayas will not cause guna to a dhatu, due to श्नु.  |            |                     |
| लट् लकार - श्नु सहित तिङ् प्रत्यय   |            |                     |
| नोति  | नुतः       | न्वन्ति/<br>नुवन्ति |
| नोषि  | नुथः       | नुथ                 |
| नोमि  | न्वः /नुवः | न्मः /नुमः          |
| लोट् लकार - श्नु सहित तिङ् प्रत्यय  |            |                     |
| नोतु  | नुताम्     | न्वन्तु/<br>नुवन्तु |
| नु/नुहि   | नुतम्      | नुत                 |
| नवानि   | नवाव       | नवाम                |
| लङ् लकार - श्नु सहित तिङ् प्रत्यय   |            |                     |
| नोत्  | नुताम्     | न्वन् /नुवन्        |
| नोः   | नुतम्      | नुत                 |
| नवम्  | न्व/नुव    | न्म/नुम             |
| विधिलिङ् - श्नु सहित तिङ् प्रत्यय   |            |                     |
| नुयात्  | नुयाताम्   | नुयुः               |
| नुयाः   | नुयातम्    | नुयात               |
| नुयाम्  | नुयाव      | नुयाम               |

|       |       |
|-------|-------|
| न्वः  | न्मः  |
| /नुवः | /नुमः |

Both forms will apply for अजन्त dhatu.

Only नुवः /नुमः will apply for हलन्त धातु

|                     |
|---------------------|
| न्वन्ति/<br>नुवन्ति |
|---------------------|

Only blue highlighted form will apply for अजन्त dhatu.

Non highlighted form will apply for हलन्त धातु.

Similarly this should be understood in other places also.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

**Atmanepada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श्नु for स्वादिगण (5<sup>th</sup> gana) dhatus in कर्तरिप्रयोग.**

All these pratyayas will not cause guna to a dhatu, due to श्नु.

| लट् लकार - श्नु सहित तिङ् प्रत्यय |               |             |
|-----------------------------------|---------------|-------------|
| नुते                              | न्वाते/नुवाते | न्वते/नुवते |
| नुषे                              | न्वाथे/नुवाथे | नुध्वे      |
| न्वे / नुवे                       | न्वहे/नुवहे   | न्महे/नुमहे |

| लोट् लकार - श्नु सहित तिङ् प्रत्यय |                        |                 |
|------------------------------------|------------------------|-----------------|
| नुताम्                             | न्वाताम् /<br>नुवाताम् | नुवताम्/न्वताम् |
| नुष्व                              | न्वाथाम् /<br>नुवाथाम् | नुध्वम्         |
| नवै                                | नवावहै                 | नवामहै          |

| लङ् लकार - श्नु सहित तिङ् प्रत्यय |                   |             |
|-----------------------------------|-------------------|-------------|
| नुत                               | न्वाताम्/नुवाताम् | न्वत/नुवत   |
| नुथाः                             | न्वाथाम्/नुवाथाम् | नुध्वम्     |
| न्वि/नुवि                         | न्वहि / नुवहि     | न्महि/नुमहि |

| विधिलिङ् - श्नु सहित तिङ् प्रत्यय |                            |                         |
|-----------------------------------|----------------------------|-------------------------|
| न्वीत /<br>नुवीत                  | न्वीयाताम्/<br>नुवीयाताम्  | न्वीरन् /<br>नुवीरन्    |
| न्वीथाः /<br>नुवीथाः              | न्वीयाथाम् /<br>नुवीयाथाम् | न्वीध्वम्<br>/नुवीध्वम् |
| न्वीय /<br>नुवीय                  | न्वीवहि /<br>नुवीवहि       | न्वीमहि /<br>नुवीमहि    |

न्वहे/नुवहे    न्महे/नुमहे

Both forms will apply for अजन्त dhatu.

Only नुवः /नुमः will apply for हलन्त धातु

न्वते/नुवते

Only blue highlighted form will apply for अजन्त dhatu.

Non highlighted form will apply for हलन्त धातु.

Similarly this should be understood in other places also.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Consider dhatu षुङ् अधिषवे 1247 5<sup>th</sup> gana, ubhayapadidhatu. षुङ् = सु

consider सुधातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in parasmaipada.

सु + लट् under this condition by sutra स्वादिभ्यः श्नुः 3173 श्नु come after सु धातु।

so this will be - सु + श्नु + तिप्

In श्नु श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113. So श्नु = नु

and it is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now it will be सु + नु + ति,

Here from श्नु point of view सु is अङ्ग,

from तिप् point of view (सु + नु) is अङ्ग.

Now in अङ्ग सु - वर्ण उ is present at its end, hence this is a इगन्त अङ्ग. The अन्त्य उकार would have undergone guna by sutra 7/3/84 सार्वधातुकार्धातुकयोः, but gets prohibited by क्विडति च 1/1/5, because श्नु is डित्.

Where as in अङ्ग (सु + नु) - वर्ण उ is present at its end, hence this is also a इगन्त अङ्ग from तिप् point of view, so this अन्त्य उकार undergoes guna by sutra 7/3/84

सार्वधातुकार्धातुकयोः, because तिप् is सार्वधातुक and पित्,

So उ of नु gets replaced by औ, so we get सु नो ति = सुनोति

Consider सुधातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in prathama Purusha dvivachana तस्

सु + श्नु + तस् = सु नु तः,

Here तः is सार्वधातुक by 3/4/113 and also अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

So unlike तिप् it won't allow guna for anga , so (सु + नु) + तः = सुनुतः etc.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Consider सुधातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in Atmanepada.

सु + श्नु + ते = सुनुते,

ते is सार्वधातुक by 3/1/113 and अपित्. Since ते is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

So unlike तिप् it won't allow guna for anga. So (सु + नु) + ते = सुनुते etc

Cosider dhatu चि चयने 1251, 5<sup>th</sup> gana, ubhayapadidhatu.

consider चिधातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in parasmaipada.

चि + लट् under this condition by sutra स्वादिभ्यः श्नुः 3173 श्नु come after चि धातु।

so this will be - चि + श्नु + तिप्

In श्नु श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113. So श्नु = नु

and it is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now it will be चि + नु + ति,

Here from श्नु point of view चि is अङ्ग,  
from तिप् point of view (चि + नु) is अङ्ग.

Now in अङ्ग चि - वर्ण इ is present at its end, hence this is a इगन्त अङ्ग. The अन्त्य इकार would have undergone guna by sutra 7/3/84 सार्वधातुकार्धातुकयोः, but gets prohibited by क्विडति च 1/1/5, because श्नु is डित्.

Where as in अङ्ग (चि + नु) - वर्ण उ is present at its end, hence this is also a इगन्त अङ्ग from तिप् point of view, so this अन्त्य उकार undergoes guna by sutra 7/3/84

सार्वधातुकार्धातुकयोः, because तिप् is सार्वधातुक and पित्,

So उ of नु gets replaced by ओ, so we get चि नो ति = चिनोति

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Consider चिधातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in prathama Purusha dvivachana तस्

चि + श्नु + तस् = चि नु तः,

Here तः is सार्वधातुक by 3/4/113 and also अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

So unlike तिप् it won't allow guna for anga , so (चि + नु) + तः = चिनुतः etc.

Consider चिधातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in Atmanepada.

चि + श्नु + ते = चि नु ते,

ते is सार्वधातुक by 3/1/113 and अपित्. Since ते is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

So unlike तिप् it won't allow guna for anga. So (चि + नु) + ते = चिनुते etc

Similarly आप् (=आप्) व्याप्तौ 1260, Parasmaipadi, आप्नोति

शक्त् (= शक्) शक्तौ, 1261, Parasmaipadi, शक्नोति

अश् व्याप्तौ सङ्घाते च 1264, Atmanepadi, अश्नुते

# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Tables of तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय उ for तनादिगण धातुs.

| Parasmaipada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय उ for तनादिगण (8 <sup>th</sup> gana) dhatus in कर्तरिप्रयोग.<br>All these pratyayas will cause guna to a dhatu, due to उ.  |                                |         |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
|---|--------------------------------|---------|--|-----|-------|-------|-----|------|----|------|---------|---------|--|--|---------------------------------|--|--|-------|---------|-------|------|--------|------|-------|------|------|
| <table><tr><th colspan="3">लट् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>ओति</td><td>उतः</td><td>वन्ति</td></tr><tr><td>ओषि</td><td>उथः</td><td>उथ</td></tr><tr><td>ओमि</td><td>वः /उवः</td><td>मः /उमः</td></tr></table> | लट् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय |         |  | ओति | उतः   | वन्ति | ओषि | उथः  | उथ | ओमि  | वः /उवः | मः /उमः |  | <table><tr><th colspan="3">लोट् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>ओतु</td><td>उताम्</td><td>वन्तु</td></tr><tr><td>उ</td><td>उतम्</td><td>उत</td></tr><tr><td>अवानि</td><td>अवाव</td><td>अवाम</td></tr></table>  | लोट् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय |  |  | ओतु   | उताम्   | वन्तु | उ    | उतम्   | उत   | अवानि | अवाव | अवाम |
| लट् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय  |                                |         |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| ओति   | उतः                            | वन्ति   |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| ओषि   | उथः                            | उथ      |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| ओमि   | वः /उवः                        | मः /उमः |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| लोट् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय   |                                |         |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| ओतु   | उताम्                          | वन्तु   |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| उ   | उतम्                           | उत      |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| अवानि   | अवाव                           | अवाम    |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| <table><tr><th colspan="3">लङ् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>ओत्</td><td>उताम्</td><td>वन्</td></tr><tr><td>ओः</td><td>उतम्</td><td>उत</td></tr><tr><td>अवम्</td><td>व/ उव</td><td>म/उम</td></tr></table>     | लङ् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय |         |  | ओत् | उताम् | वन्   | ओः  | उतम् | उत | अवम् | व/ उव   | म/उम    |  | <table><tr><th colspan="3">विधिलिङ् - उ सहित तिङ् प्रत्यय</th></tr><tr><td>उयात्</td><td>उयाताम्</td><td>उयुः</td></tr><tr><td>उयाः</td><td>उयातम्</td><td>उयात</td></tr><tr><td>उयाम्</td><td>उयाव</td><td>उयाम</td></tr></table> <p>Here उ becomes lopa by ये च 6/ 4 /109 for कृ धातु only.<br/>We should use यात् याताम् etc.</p> | विधिलिङ् - उ सहित तिङ् प्रत्यय  |  |  | उयात् | उयाताम् | उयुः  | उयाः | उयातम् | उयात | उयाम् | उयाव | उयाम |
| लङ् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय  |                                |         |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| ओत्   | उताम्                          | वन्     |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| ओः  | उतम्                           | उत      |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| अवम्  | व/ उव                          | म/उम    |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| विधिलिङ् - उ सहित तिङ् प्रत्यय  |                                |         |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| उयात्   | उयाताम्                        | उयुः    |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| उयाः  | उयातम्                         | उयात    |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |
| उयाम्   | उयाव                           | उयाम    |  |     |       |       |     |      |    |      |         |         |  |  |                                 |  |  |       |         |       |      |        |      |       |      |      |

|         |         |
|---------|---------|
| वः /उवः | मः /उमः |
|---------|---------|

Both forms will apply for all dhatus.

For कृ धातु we have only वः / मः because उ undergoes compulsory lopa by नित्यं करोते: 6/4/108

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

| Atmanepada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय उ for तनादिगण (8 <sup>th</sup> gana) dhatus in कर्तरिप्रयोग.<br>All these pratyayas will cause guna to a dhatu, due to उ. |            |           |  |          |         |
|--|------------|-----------|--|----------|---------|
| <b>लट् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय</b>  |            |           | <b>लोट् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय</b> |          |         |
| उते  | वाते       | वते       | उताम्                                  | वाताम्   | वताम्   |
| उषे  | वाथे       | उध्वे     | उष्व                                   | वाथाम्   | उध्वम्  |
| वे   | वहे/ उवहे  | महे/ उमहे | अवै                                    | अवावहै   | अवामहै  |
| <b>लङ् लकार - उ सहित तिङ् प्रत्यय</b>  |            |           | <b>विधिलिङ् - उ सहित तिङ् प्रत्यय</b>  |          |         |
| उत   | वाताम्     | उवत       | वीत                                    | वीयाताम् | वीरन्   |
| उथाः   | वाथाम्     | उध्वम्    | वीथाः                                  | वीयाथाम् | वीध्वम् |
| वि   | वहि / उवहि | महि/उमहि  | वीय                                    | वीवहि    | वीमहि   |

|           |           |
|-----------|-----------|
| वहे/ उवहे | महे/ उमहे |
|-----------|-----------|

Both forms will apply for all dhatus.

For कृ धातु we have only वहे / महे because उ undergoes compulsory lopa by नित्यं करोते: 6/4/108.



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Consider dhatu तन् विस्तारे 1463, 8<sup>th</sup> gana, ubhayapadidhatu. तन् = तन्

consider तन् – धातु in लट् कर्तरिप्रयोग parasmaipada.

तन् + लट् under this condition by sutra स्वादिभ्यः श्नुः 3173 श्नु come after तन् धातु।

so this will be - तन् + उ + तिप्

उ is अशित्, hence आर्धधातुक by 3/4/114 and it is अकित् & अङित्, hence doesn't stop guna.

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stop guna.

Now it will be तन् + उ + ति,

Here from उ point of view तन् is अङ्ग,

from तिप् point of view (तन् + उ) is अङ्ग.

Now in अङ्ग तन् - is a non इगन्त अङ्ग. No provision for guna.

Where as in अङ्ग (तन् + उ) - वर्ण उ is present at its end, hence this is a इगन्त अङ्ग from तिप् point of view, so this अन्त्य उकार undergoes guna by sutra 7/3/84 सार्वधातुकार्धधातुकयोः, because तिप् is सार्वधातुक and पित्,

So उ gets replaced by औ, so we get तन् औ ति = तनोति

Consider तन् – धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in prathama Purusha dvivachana तस्

तन् + उ + तस् = तन् उ तः,

Here तः is सार्वधातुक by 3/4/113 and also अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is ङित्, hence stops guna by क्ङिति च 1/2/4.

So unlike तिप् it won't allow guna for anga, so (तन् उ) + तः = तनुतः etc.

Consider तन् - धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in Atmanepada.

तन् + उ + ते

Here ते is सार्वधातुक by 3/1/113 and अपित्. Since ते is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is ङित्, hence stops guna by क्ङिति च 1/2/4.

So unlike तिप् it won't allow guna for anga.

So (तन् + उ) + ते = तनुते etc

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Consider dhatu डुकृञ् करणे 1472, 8<sup>th</sup> gana, ubhayapadidhatu. डुकृञ् = कृ

In डुकृञ् both डु and ञ् are इत् by sutras 1/3/5 and 1/3/3, only कृ remains. So डुकृञ् = कृ.

Consider कृ – धातु in लट् कर्तरिप्रयोग parasmaipada.

कृ + लट् under this condition by sutra तनादिकृञ्भ्यः उः 3/1/79, उ come after कृ धातु।  
so it will be - कृ + उ + तिप्

उ is अशित्, hence आर्धधातुक by 3/4/114 and it is अकित् & अङित्, hence doesn't stops guna.  
In तिप् - प् is इत् so पित्, so तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now it will be कृ + उ + ति,

Here from उ point of view कृ is अङ्ग,  
from तिप् point of view (कृ + उ) is अङ्ग.

Now in अङ्ग कृ - वर्ण ऋकार is present at its end, hence this is a इगन्त अङ्ग. This अन्त्य ऋकार undergoes guna by sutra 7/3/84 सार्वधातुकार्धधातुकयोः because of pratyaya उ which is Ardhadhatuka and also non-कित् & non-ङित्.

So ऋकार gets replaced by its guna अर्

So कृ + उ + ति becomes कर् + उ + ति

Now in अङ्ग (कर् + उ) - वर्ण उ is present at its end, hence this is a इगन्त अङ्ग from तिप् point of view, so this अन्त्य उकार undergoes guna by sutra 7/3/84 सार्वधातुकार्धधातुकयोः, because तिप् is सार्वधातुक and पित्,

So उ gets replaced by ओ, so we get कर् ओ ति = करोति

Consider कृ – धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in prathama Purusha dvivachana तस्

कृ + उ + तस् = कृ उ तः,

Here ardhatuka pratyaya उ causes guna by 7/3/84 so कृ becomes कर्

Pratyaya तः is सार्वधातुक ङित्, hence stops guna by ङित्ङिति च 1/2/4.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

So we have (कर् उ) + तः = क् अ र उ तः

Now we have कर् उ तः. Under this condition, by rule अत उत् सार्वधातुके 6/1/110

अ of (क् अ र्) will get replaced by उ in all डित् सार्वधातुक प्रत्ययs like तः ते यात् etc.

क् अ र उ तः by 6/1/110 becomes क् उ र उ तः = कर् उतः = कुरुतः

Consider कृ - धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in Atmanepada.

कृ + उ + ते

Here ardhatuka pratyaya उ causes guna by 7/3/84 so कृ becomes कर्

Pratyaya तः is सार्वधातुक डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

Also by अत उत् सार्वधातुके 6/1/110 कर् becomes कर्.

So कर् + उ + ते = कुरुते etc

Consider कृ - धातु, in विधिलिङ् in parasmaipada.

In vidhi ling parasmaipada pratyayas begin with यकार, hence all vidhi ling parasmaipada pratyayas are यकारादि प्रत्यय or simply यदि प्रत्यय, also they are all सार्वधातुक डित् pratyayas as mentioned earlier.

We have कृ + उ + यात् as usual here ardhatuka pratyaya उ causes guna by 7/3/84 so कृ becomes कर्, hence it is कर् + उ + यात्.

Under this condition as mentioned earlier, pratyaya यात् is सार्वधातुक डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

So we have (कर् उ) + यात् = क् अ र उ यात्

.Under this condition, by rule अत उत् सार्वधातुके 6/1/110 अ of (क् अ र्) will get replaced by उ in all डित् सार्वधातुक प्रत्ययs . So

क् अ र उ यात् by 6/1/110 becomes क् उ र उ यात् = कर् उ यात्

Under this condition following rule will apply

ये च 6/ 4 /109

The उ which comes after कृ dhatu will undergo lopa compulsorily when followed by a यकारादि प्रत्यय .

कर् उ यात् here by above rule उ becomes lopa, so we get कर् यात् = कुर्यात्

similarly in all vidhi ling parasmaipada this sutra applies, so we get कुर्याताम् कुर्युः etc.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

| General Parasmaipada तिङ्<br>pratyayas for 9 <sup>th</sup> gana.  | General Atmanepada तिङ्<br>pratyayas for 9 <sup>th</sup> gana. |        |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
|---|--|--------|-------|-----|-------|-----|------|-----|-----|--|------|---------|-------|------|---------|--------|----|------|------|
| <b>लट् लकार</b> <table><tr><td>ति</td><td>तः</td><td>अन्ति</td></tr><tr><td>सि</td><td>थः</td><td>थ</td></tr><tr><td>मि</td><td>वः</td><td>मः</td></tr></table>               | ति   | तः     | अन्ति | सि  | थः    | थ   | मि   | वः  | मः  | <table><tr><td>ते</td><td>आते</td><td>अते</td></tr><tr><td>से</td><td>आथे</td><td>ध्वे</td></tr><tr><td>ए</td><td>वहे</td><td>महे</td></tr></table>                  | ते   | आते     | अते   | से   | आथे     | ध्वे   | ए  | वहे  | महे  |
| ति  | तः   | अन्ति  |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| सि  | थः   | थ      |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| मि  | वः   | मः     |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ते  | आते  | अते    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| से  | आथे  | ध्वे   |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ए   | वहे  | महे    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| <b>लोट् लकार</b> <table><tr><td>तु</td><td>ताम्</td><td>अन्तु</td></tr><tr><td>हि</td><td>तम्</td><td>त</td></tr><tr><td>आनि</td><td>आव</td><td>आम</td></tr></table>          | तु   | ताम्   | अन्तु | हि  | तम्   | त   | आनि  | आव  | आम  | <table><tr><td>ताम्</td><td>आताम्</td><td>अताम्</td></tr><tr><td>स्व</td><td>आथाम्</td><td>ध्वम्</td></tr><tr><td>ऐ</td><td>आवहै</td><td>आमहै</td></tr></table>      | ताम् | आताम्   | अताम् | स्व  | आथाम्   | ध्वम्  | ऐ  | आवहै | आमहै |
| तु  | ताम्   | अन्तु  |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| हि  | तम्  | त      |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| आनि   | आव   | आम     |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ताम्  | आताम्  | अताम्  |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| स्व   | आथाम्  | ध्वम्  |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ऐ   | आवहै   | आमहै   |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| <b>लङ् लकार</b> <table><tr><td>त्</td><td>ताम्</td><td>अन्</td></tr><tr><td>स्</td><td>तम्</td><td>त</td></tr><tr><td>अम्</td><td>व</td><td>म</td></tr></table>               | त्   | ताम्   | अन्   | स्  | तम्   | त   | अम्  | व   | म   | <table><tr><td>त</td><td>आताम्</td><td>अत</td></tr><tr><td>थाः</td><td>आथाम्</td><td>ध्वम्</td></tr><tr><td>इ</td><td>वहि</td><td>महि</td></tr></table>              | त    | आताम्   | अत    | थाः  | आथाम्   | ध्वम्  | इ  | वहि  | महि  |
| त्  | ताम्   | अन्    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| स्  | तम्  | त      |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| अम्   | व  | म      |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| त   | आताम्  | अत     |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| थाः   | आथाम्  | ध्वम्  |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| इ   | वहि  | महि    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| <b>विधिलिङ्</b> <table><tr><td>यात्</td><td>याताम्</td><td>युः</td></tr><tr><td>याः</td><td>यातम्</td><td>यात</td></tr><tr><td>याम्</td><td>याव</td><td>याम</td></tr></table> | यात्   | याताम् | युः   | याः | यातम् | यात | याम् | याव | याम | <table><tr><td>ईत्</td><td>ईयाताम्</td><td>ईरन्</td></tr><tr><td>ईथाः</td><td>ईयाथाम्</td><td>ईध्वम्</td></tr><tr><td>ईय</td><td>ईवहि</td><td>ईमहि</td></tr></table> | ईत्  | ईयाताम् | ईरन्  | ईथाः | ईयाथाम् | ईध्वम् | ईय | ईवहि | ईमहि |
| यात्  | याताम्   | युः    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| याः   | यातम्  | यात    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| याम्  | याव  | याम    |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ईत्   | ईयाताम्  | ईरन्   |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ईथाः  | ईयाथाम्  | ईध्वम् |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |
| ईय  | ईवहि   | ईमहि   |       |     |       |     |      |     |     |  |      |         |       |      |         |        |    |      |      |

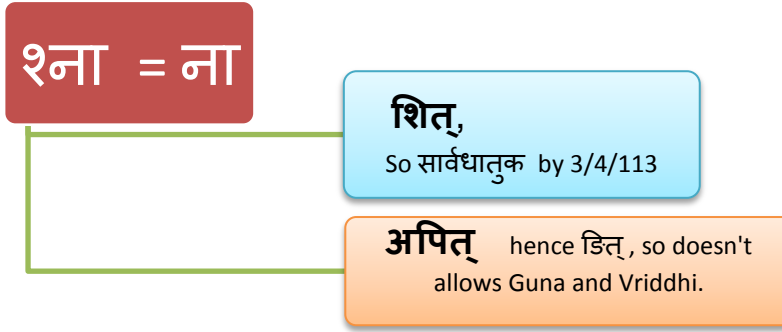
तः

सार्वधातुक/ डित् /हलादि-प्रत्यय

अन्ति

सार्वधातुक/ डित् / अजादि-प्रत्यय

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.



श्नाभ्यस्तयोरतः 6/4/112

The आकार(आ) of pratyaya श्ना and Abhyasta will get lopa, when followed by कित् / डित् sarvadhatuka pratyaya.

Here we are concerned with श्ना only, whereas Abhyasta is dealt in 3<sup>rd</sup> conjugation.

ई हल्यघोः 6/4/113

The आकार (आ) of pratyaya श्ना and Abhyasta barring घु class dhatus, will become ईकार (ई), when followed by हलादि sarvadhatuka कित् / डित् pratyaya.

In above two sutras we are concerned with श्ना only, whereas Abhyasta is dealt in 3<sup>rd</sup> conjugation.

We can safely conclude from two sutras about आकार(आ) of pratyaya श्ना.

- The आ of श्ना will get lopa, when followed by अजादि sarvadhatuka कित् / डित् pratyaya.
- The आ of श्ना will become ई, when followed by हलादि sarvadhatuka कित् / डित् pratyaya.

हलः शनः शानज्झौ 3-1-83

When श्ना प्रत्यय comes after a हलन्त धातु then श्ना will get replaced by शानच् when followed by हि प्रत्यय.

शानच् = आन here श् and च् are इत् by sutra 1/3/8 and 1/3/3.

By. Srinivasa Swamiji

[www.shastradeepika.org](http://www.shastradeepika.org) [srinivasownmail@gmail.com](mailto:srinivasownmail@gmail.com)

skype -[adviatavedantastudy@outlook.com](mailto:adviatavedantastudy@outlook.com)

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

गृहाण बधान etc.

Note - since शानजन्त अङ्ग is अकारान्त अङ्ग, so हि प्रत्यय will become लुक् by अतो हेः 6-4-105.

Consider all these table of तिङ् प्रत्यय along with श्ना is given four sarvadhātuka lakaras.

| Parasmaipada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श्ना for क्र्यादिगण (9 <sup>th</sup> gana) dhatus in कर्तरिप्रयोग.<br>All these pratyayas will not cause guna to a dhatu due to श्ना. |        |       |                                    |          |       |
|--|--------|-------|------------------------------------|----------|-------|
| लट् लकार - श्ना सहित तिङ् प्रत्यय  |        |       | लोट् लकार - श्ना सहित तिङ् प्रत्यय |          |       |
| नाति   | नीतः   | नन्ति | नातु                               | नीताम्   | नन्तु |
| नासि   | नीथः   | नीथ   | नीहि/ आन@                          | नीतम्    | नीत   |
| नामि   | नीवः   | नीमः  | नानि                               | नाव      | नाम   |
| लङ् लकार - श्ना सहित तिङ् प्रत्यय  |        |       | विधिलिङ् - श्ना सहित तिङ् प्रत्यय  |          |       |
| नात्   | नीताम् | नन्   | नीयात्                             | नीयाताम् | नीयुः |
| नाः  | नीतम्  | नीत   | नीयाः                              | नीयातम्  | नीयात |
| नाम्   | नीव    | नीम   | नीयाम्                             | नीयाव    | नीयाम |

@ Here For हलन्त धातु like ग्रह् add आन. Eg. गृहाण बधान  
For अजन्त धातु like क्री add नीहि. Eg. क्रीणीहि

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Atmanepada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय श्ना for क्र्यादिगण (9<sup>th</sup> gana) dhatus in कर्तरिप्रयोग.  
All these pratyayas will not cause guna to a dhatu due to श्ना.

|                                   |       |        |
|-----------------------------------|-------|--------|
| लट् लकार - श्ना सहित तिङ् प्रत्यय |       |        |
| नीते                              | नाते  | नते    |
| नीषे                              | नाथे  | नीध्वे |
| ने                                | नीवहे | नीमहे  |

|                                    |        |         |
|------------------------------------|--------|---------|
| लोट् लकार - श्ना सहित तिङ् प्रत्यय |        |         |
| नीताम्                             | नाताम् | नताम्   |
| नीष्व                              | नाथाम् | नीध्वम् |
| नै                                 | नावहै  | नामहै   |

|                                   |        |         |
|-----------------------------------|--------|---------|
| लङ् लकार - श्ना सहित तिङ् प्रत्यय |        |         |
| नीत                               | नाताम् | नत      |
| नीथाः                             | नाथाम् | नीध्वम् |
| नि                                | नीवहि  | नीमहि   |

|                                   |          |         |
|-----------------------------------|----------|---------|
| विधिलिङ् - श्ना सहित तिङ् प्रत्यय |          |         |
| नीत                               | नीयाताम् | नीरन्   |
| नीथाः                             | नीयाथाम् | नीध्वम् |
| नीय                               | नीवहि    | नीमहि   |

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

डुक्रीञ् द्रव्यविनिमये 1473 9<sup>th</sup> gana – ubhayapadidhatu. डुक्रीञ् = क्री

In डुक्रीञ् both डु and ञ् are इत् by sutras 1/3/5 and 1/3/3, only क्री remains. So डुक्रीञ् = क्री.

Consider धातु डुक्रीञ् in लट् कर्तरिप्रयोग

क्री + लट् under this condition by sutra क्र्यादिभ्यः शना 3/1/80 शना comes after क्री धातु।

So this will be - क्री + शना + तिप्

In शना - श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and it is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्किडति च 1/2/4. शना = ना

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now it will be क्री + शना + ति,

Here from श point of view क्री is अङ्ग

From तिप् point of view (क्री + शना) is अङ्ग

Now in अङ्ग क्री - वर्ण ई is present at its end, hence this is a इगन्त अङ्ग. The अन्त्य ईकार would have undergone guna by sutra 7/3/84 सार्वधातुकार्धातुकयोः, but gets prohibited by क्किडति च 1/1/5, because शना is डित्.

Where as in अङ्ग (क्री + शना) - वर्ण आ is present at its end, hence this is a non इगन्त अङ्ग from तिप् point of view, hence no provision of guna.

So क्री + शना + ति = क्री + ना + ति, here न् of ना becomes ण् by sutra

अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेपि<sup>23</sup> ॥ 8/2/4. so we get

क्री + णा + ति = क्रीणाति. Similarly क्रीणासि, क्रीणामि

Consider क्री - धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in prathama Purusha dvivachana तस्  
क्री + शना + तस् = क्री ना तः,

Here no guna, both by Sardhatuka pratyaya शना and by pratyaya तः.

So we have (क्री शना) + तः = क्री न् आ तः

Now we have क्री न् आ तः. Under this condition, by rule ई हल्यघोः 6/4/113

<sup>23</sup> For details see paribhasa sutras



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

आ of श्ना will get replaced by ई in all डित् सार्वधातुक प्रत्ययs like तः ते etc.

क्री न् आ तः by 6/4/113 becomes क्री न् ई तः, here also न् becomes ण् as mentioned earlier. So we get क्री ण् ई तः = क्रीणीतः

Consider क्री - धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in prathama Purusha bahuvachana झि  
क्री + श्ना + झि = क्री ना अन्ति = क्री न् आ अन्ति

Under this condition, by rule श्नाभ्यस्तयोरात् 6/4/112 आ of श्ना will become lopa.

क्री न् अन्ति = क्रीनन्ति and by अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेऽपि 8/4/2 णत्वम्

So we get क्रीणन्ति.

Consider क्री - धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in Atmanepada.

क्री + श्ना + ते

Here no guna, both by Sardhatuka pratyaya श्ना and by pratyaya ते.

So we have (क्री श्ना) + ते = क्री न् आ ते Under this condition, by rule ई हल्यघोः 6/4/113

आ of श्ना will get replaced by ई and न् becomes ण् by अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेऽपि 8/2/4

So we get क्री ण् ई ते = क्रीणीते

ग्रह उपादाने 1533, 9<sup>th</sup> gana – ubhayapadidhatu. In ग्रह, ग्रह् remains.

Consider धातु ग्रह् in लट् कर्तरिप्रयोग.

ग्रह् + लट् under this condition by sutra क्र्यादिभ्यः श्ना 3/1/80, श्ना comes after ग्रह् धातु।

So this will be - ग्रह् + श्ना + तिप्

In श्ना - श् is इत् so शित्, hence सार्वधातुक by 3/4/113 and it is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4. श्ना = ना

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now it will be ग्रह् + श्ना + ति,

Here from श् point of view ग्रह् is अङ्ग

From तिप् point of view (ग्रह् + श्ना) is अङ्ग

Now in अङ्ग ग्रह् - is a non इगन्त अङ्ग. No provision for guna.

अङ्ग ग्रह् is followed by श्ना is डित्, so by 6/1/16 र् of ग्रह् undergoes samprasaranam and samprasaranam of र् = ऋ by 1/1/46.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

So we get ग् ऋ अ ह् + श्ना + ति. Under this condition ऋ अ

Now this ऋ is followed by अ, so though possibility of यण् सन्धि is there, but will not happen, rather by संप्रसारणाच्च 6/1/108 both ऋ & अ becomes single ऋ.

So we get ग् ऋ ह् + श्ना + ति = गृह् + श्ना + ति

Where as in अङ्ग (गृह् + श्ना) - वर्ण आ is present at its end, hence this is a non इगन्त अङ्ग from तिप् point of view, hence no provision of guna.

So गृह् + श्ना + ति = गृह् + ना + ति, here न् of ना becomes ण् by sutra अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेपि<sup>24</sup> ॥ 8/2/4. So we get

गृह् + णा + ति = गृह्णाति. Similarly गृह्णासि, गृह्णामि

Consider ग्रह् – धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in prathama Purusha dvivachana तस्  
ग्रह् + श्ना + तस् = ग्रह् ना तः

Like in earlier case , here also ग्रह् becomes गृह् by sutras 6/1/16, 1/1/46 & 6/1/108

So we have (गृह् श्ना) + तः = गृह् न् आ तः

Now we have गृह् न् आ तः. Under this condition, by rule ई हल्यघोः 6/4/113

आ of श्ना will get replaced by ई in all डित् सार्वधातुक प्रत्ययs like तः ते etc.

गृह् न् आ तः by 6/4/113 becomes गृह् न् ई तः, here also न् becomes ण् as mentioned earlier. So we get गृह् ण् ई तः = गृह्णीतः

Consider ग्रह् – धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in prathama Purusha bahuvachana झि  
ग्रह् + श्ना + झि = ग्रह् ना अन्ति

Like in earlier case , here also ग्रह् becomes गृह् by sutras 6/1/16, 1/1/46 & 6/1/108

So we have (गृह् श्ना) + अन्ति = गृह् न् आ अन्ति

Under this condition, by rule श्नाभ्यस्तयोरातः 6/4/112 आ of श्ना will become lopa.

गृह् न् अन्ति = गृह्णन्ति and by अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेऽपि 8/4/2 णत्वम् गृह्णन्ति

<sup>24</sup> For details see paribhasa sutras.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Consider ग्रह् - धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in लोट् madhyama purusha ekavachana हि  
ग्रह् + श्ना + हि = ग्रह् ना हि

Like in earlier case , here also ग्रह् becomes गृह् by sutras 6/1/16, 1/1/46 & 6/1/108

So we have गृह् + श्ना + हि under this condition by हलः श्नः शानज्झौ 3/1/83 we get

गृह् + शानच् + हि = गृह् + आन + हि by अतो हेः 6-4-105 . हि is लुक् , hence we get  
= गृह् + आन = गृहान, now as usual णत्वम् by अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेऽपि 8/4/2. So we get  
गृहाण

Consider ग्रह् - धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in Atmanepada.

ग्रह् + श्ना + ते

Like in earlier case , here also ग्रह् becomes गृह् by sutras 6/1/16, 1/1/46 & 6/1/108

So we have (गृह् श्ना) + ते = गृह् न् आ ते

Under this condition, by rule ई हल्यघोः 6/4/113

आ of श्ना will get replaced by ई and न् becomes ण् by अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेऽपि 8/2/4

So we get गृह् ण् ई ते = गृहणीते etc.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

2<sup>nd</sup> and 3<sup>rd</sup> ganas

Note – In लट्

❖ Among 9 pratyayas of parasmaipada,

- Only 3 pratyayas - तिप् सिप् मिप् - are पित् , hence allows Guna.
- Remaining 6 pratyayas - तः etc. are अपित् so डित् by 1/2/4.

❖ Among 9 pratyayas of Atmanepada,

- All 9 are अपित् so डित् by 1/2/4.

Consider dhatu विद् ज्ञाने 2<sup>nd</sup> gana, 1064 parasmaipadi.

In विद् अँ is इत् by 1/3/2, so विद् remains, hence विद् = विद्

Consider विद् धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग

विद् + लट् under this condition by sutra 3/1/68 शप् comes after विद् धातु ।

So it will be - विद् + शप् + तिप्

Now शप् will become लुक्<sup>25</sup> (= अदर्शनम्) by अदिप्रभृतिभ्यः शपः 2-4-72.

So we have विद् + तिप्

In तिप् - प् is इत् so पित्, So तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now अङ्ग विद् contains इ which is उपधा by 1/1/65 and also लघु by 1/4/10.

So विद् is a लघूपध अङ्ग, so guna takes place by पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86 and इ becomes ए .

विद् + तिप् = वेद् + ति , under this condition द् of वेद् becomes त्<sup>26</sup>

So we get वेद् + ति = वेत् ति = वेत्ति.

Similarly वेत्ति, वेद्मि.

<sup>25</sup> लुक् = अदर्शनम् – A type of disappearance- See sutra 1/1/61

<sup>26</sup> See book sandhi rules 2

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Consider विद् – धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग in prathama Purusha dvivachana तस्  
विद् + लट् under this condition by sutra 3/1/68, शप् comes after विद् धातु ।

So it will be - विद् + शप् + तस्

Now शप् will become लुक्(= अदर्शनम्) by अदिप्रभृतिभ्यः शपः 2-4-72.

So we have विद् + तस्

In तस् is अपित्, So तस् is सार्वधातुक by 3/1/113 and अपित्, so डित् by 1/2/4, hence stops  
guna by क्विडति च 1/1/5,

Here, though अङ्ग विद् contains इ which is उपधा by 1/1/65 and also लघु by 1/4/10.

So विद् a लघूपध अङ्ग, would have undergone guna by sutra पुगन्तलघूपधस्य च 7/3/86, but  
gets prohibited by क्विडति च 1/1/5, because तस् is डित्.

विद् + तस् = विद् + तस् under this condition द् of विद् becomes त्<sup>27</sup>

So we get वित् + तः = वित् तः = वित्तः. Similarly वित्थः वित्थ विद्वः विद्मः

Similarly consider विद् in prathama purusha bahuvachana. As explained  
earlier it will be विद् + झि<sup>28</sup> = विद् अन्ति = विदन्ति

<sup>27</sup> See book sandhi rules 2

<sup>28</sup> See sutra झोन्तः 7/1/3

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

आसँ उपवेशने 1021, 2<sup>nd</sup> gana, Atmanepadi = आस्

In आसँ अँ is इत् by 1/3/2, so आस् remains, hence आसँ = आस्

आस् + लट् under this condition by sutra 3/1/68 शप् comes after आस् धातु ।

So it will be - आस् + शप् + ते

Now शप् will become लुक् (= अदर्शनम्) by अदिप्रभृतिभ्यः शपः 2-4-72.

So we have आस् + ते = आस्ते

In prathama purusha dvivachana आते is

आस् + आते = आसाते etc.

आस् + झे by आत्मनेपदेष्वनतः 7-1-5 झे becomes अते, so आस् + अते = आसते

आस्ते आसाते आसते

आस्से आसाथे आध्वे<sup>29</sup>

आसे आस्वहे आस्महे

Consider Dhatu जागृ निद्राक्षये 2nd gana

Here there is no इत्, entire dhatu जागृ remains as it is.

Observe जागृ = ज् आ ग् ऋ, contains more than one अच्, so अनेकाच् धातु.

Consider जागृ धातु, in लट् कर्तरिप्रयोग

जागृ + लट् under this condition by sutra 3/1/68 शप् comes after जागृ धातु ।

So it will be - जागृ + शप् + तिप्

Now शप् will become लुक्(= अदर्शनम्) by अदिप्रभृतिभ्यः शपः 2-4-72.

So we have जागृ + तिप्

In तिप् - प् is इत् so पित्, so तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

Now in अङ्ग जागृ - वर्ण ऋ is present at its end, so this अन्त्य ऋकार undergoes guna by sutra 7/3/84-सार्वधातुकार्धधातुकयोः, and ऋ gets replaced by अर्.

So we get जागर् ति = जागर्ति. Similarly जागर्षि<sup>30</sup>, जागर्मि

<sup>29</sup> Here स् of आस् becomes Lopa by धि च 8/2/25. Details are beyond the scope of this book.

<sup>30</sup> Observe स् becomes ष् by आदेश प्रत्यययोः 8/3/59

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

In prathama purusha dvivachana तस् etc. As mentioned earlier शप् will be added and becomes लुक्.

So we have जागृ + तः = जागृतः. Similarly जागृथः जागृथ जागृवः जागृमः

Consider जागृ in prathama purusha bahuvachana झि. As mentioned earlier शप् will be added and becomes लुक्. So we have जागृ + झि

Under this condition झि is sarvadhātuka अपित्, so डित्, hence wont allow guna, but will be repalced by अति<sup>31</sup>.

This happens because जागृ is a dhatu called अभ्यस्त by sutra जक्षित्यादयः षट् 6/1/6 and for a Abhyasta dhatu, झ् will become अत् by अदभ्यस्तात् 7/1/4, so झि will be अति, hence जागृ + झि = जागृ+अति now by यण् sandhi ऋ becomes ए, so we get जाग्रति.

जागर्ति जागृतः जाग्रति  
जागर्षि जागृथः जागृथ  
जागर्मि जागृवः जागृमः

Consider जागृ धातु, in लङ् प्रथमपुरुष बहुवचन कर्तरिप्रयोग

जागृ + लट् under this condition by sutra 3/1/68 शप् comes after जागृ धातु ।

So it will be - जागृ + शप् + झि

Now शप् will become लुक्(= अदर्शनम्) by अदिप्रभृतिभ्यः शपः 2-4-72.

So we have जागृ + झि

Here by sutra सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च 3/4/109 झि will be जुस् (उस्)

जागृ + झि = जागृ + झि = जागृ + जुस् = जागृ + उस्

Now though जुस् is अपित् सार्वधातुक yet by जुसि च 7/3/83, जुस् causes guna of anga's इक् letter ऋ. Hence we get जागृ + उस् and as usual अट् agama also takes place, so we get अजागरुः

अजागः<sup>32</sup> अजागृताम् अजागरुः  
अजागः अजागृतम् अजागृत  
अजागरम् अजागृव अजागृम

<sup>31</sup> Normally for all other parasmaipada dhatus of 2<sup>nd</sup> gana, झि is अन्ति by sutra झोन्तः 7/1/3

<sup>32</sup> Details of this form is not discussed.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Under certain conditions dhatus are reduplicated (=doubled), this topic of reduplication is called द्वित्व प्रकरणम् (dvitva prakaranam) in Ashtadhyayi.

This dvitvam (reduplication) is dealt in two places,

- First in sixth adhyaya first pada from sutra 6/1/1 to 6/1/12, this is called षाष्ट द्वित्व प्रकरण. Now we are studying this.
- In eight adhyaya, which we are not dealing now.

पूर्वोभ्यासः 6/1/4

ये च द्वे विहितेस्मिन् प्रकरणे तयोः यः पूर्वः सः अभ्यास-सञ्ज्ञकः भवति ।

Where reduplication is done, the first of two is called अभ्यास Abhyasa.

Eg - पपाच पिपठिषा जुहोति बिभेति उवाच ।

- पच् in लिट् becomes पपाच, here प which is first of two, hence called as Abhyasa.
- हु in लट् becomes जुहोति, here जु which is first of two, hence called as Abhyasa.
- For पठ् when सन् is added, it becomes पिपठिषा, here पि which is first of two, hence called as Abhyasa.
- वच् in लिट् becomes उवाच, here उ which is first of two, hence called as Abhyaysa.

उभे अभ्यस्तम् 6/1/5

ये द्वे विहिते ते उभे समुदिते अभ्यस्तसञ्ज्ञे भवतः

Where reduplication is done, both are collectively called Abhyasta.

Eg. डुदाञ् दाने 3<sup>rd</sup> gana,1091, ubhayapadi. दा remains.

In दा तिप् dhatu gets doubled and other rules get applied finally we get

ददा ति (= ददाति), here ददा is Abhyasta and द is Abhyasa.

Note - Abhyasa and Abhyasta have many rules of which we are discussing just Abhyasta which is required in parasmaipada prathama purusha bahuvachana of लट् लोट् and लङ्

- ✓ For dhatus of 3<sup>rd</sup> conjugation in all Sarvdhatuka lakaras, because these dhatus undergo द्वित्व (reduplication) by 6/1/10.



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

- ✓ For a set of 7 dhatus of 2<sup>nd</sup> conjugation - जक्ष् जागृ etc, which are called Abhyasta by 6/1/6, though they don't undergo द्वाित्व (reduplication).

जक्षित्यादयः षट् 6/1/6

The dhatus 1071 जक्ष भक्षहसनयोः, 1072 जागृ निद्राक्षये, 1073 दरिद्रा दुर्गतौ, 1074 चकासृ दीप्तौ, 1075 दीधीङ् दीप्तिदेवनयोः, 1076 वेवीङ् वेतिना तुल्ये of 2<sup>nd</sup> gana are called as Abhyasta.

These dhatus doesn't undergo द्वाित्व (reduplication) yet are called as Abhyasta for the sake of grammatical operations.

Under below given conditions द्वाित्व (reduplication) of dhatus takes place as per sixth adhyaya sutras

- लिटिधातोरनभ्यासस्य 6/1/8 In लिट् eg - पपाठ
- सन्यङोः 6/1/9 In सन् & यङ् eg - पिपठिषति & पापठ्यते respectively.
- श्लौ 6/1/10 when followed by श्लु. Eg - ददाति  
In 3<sup>rd</sup> conjugation sarvadhātuka lakara kartari prayoga, when शप् undergoes श्लु (= अदर्शनम्) by 2/4/75, under this condition dhatu preceeding श्लु will undergo द्वाित्व by 6/1/10.

Consider dhatu डुभृञ् करणे 1087, 3<sup>rd</sup> gana, ubhayapadidhatu. डुभृञ् = भृ

In डुभृञ् both डु and ञ् are इत् by sutras 1/3/5 and 1/3/3, only भृ remains. So डुभृञ् = भृ.

Consider भृ - धातु in लट् कर्तरिप्रयोग parasmaipada.

भृ + लट् under this condition by sutra कर्तरि शप् 3/1/68, शप् comes after भृ धातु।

So it will be - भृ + शप् + तिप्

Now शप् will become श्लु (= अदर्शनम्) by जुहोत्यादिभ्यः श्लुः 2/4/75.

So it will be - भृ + + तिप्

Under this condition dhatu preceeding श्लु will undergo द्वाित्व by श्लौ 6/1/10.

So we get बिभृ<sup>33</sup>+ति, here from तिप् point of view (बिभृ) is इगन्त अङ्ग and a ऋकारान्त अङ्ग.

<sup>33</sup> We are not discussing rules of dhitva as it is beyond the scope of this book. Here, just assume.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

In तिप् - प् is इत् so पित्, also तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna. So by sutra 7/3/84 सार्वधातुकार्धातुकयोः this अन्त्य ऋकार of anga undergoes guna and get replaced by अर्.

बिभृ+ति becomes बिभृर् ति = बिभर्ति similarly बिभर्षि<sup>34</sup> बिभर्मि.

Consider भृ तस्, as explained earlier शप् comes after dhatu and undergoes श्लु, due to श्लौ 6/1/10 dhatu undergoes द्वित्व.

So we get बिभृ तस्, under this condition

तस् is सार्वधातुक by 3/1/113 and अपित्, so डित् by 1/2/4, hence stops guna by क्वडति च 1/1/5. So no guna for अन्त्य ऋकार of anga.

Hence we get बिभृ तस् = बिभृतः, similarly बिभृथः बिभृथ बिभृवः बिभृमः

Consider भृ in prathama purusha bahuvachana झि. As mentioned earlier शप् will be added and becomes श्लु and dhatu undergoes dvitvam due to श्लौ 6/1/10.

So we have बिभृ + झि

Under this condition झि which is sardhatuka अपित्, so डित्, hence won't allow guna, but will be repalced by अति.

This happens because बिभृ is अभ्यस्त by sutra उभे अभ्यस्तम् 6/1/5 and for a Abhyasta झ् will become अत् by अदभ्यस्तात् 7/1/4, so झि will be अति, hence बिभृ + झि = बिभृ + अति now by यण् sandhi ऋ becomes र्, so we get बिभ्रति.

बिभर्ति बिभृतः बिभ्रति

बिभर्षि बिभृथः बिभृथ

बिभर्मि बिभृवः बिभृमः

Consider भृ झि in लङ्, as explained earlier शप् comes after dhatu and undergoes श्लु, due to श्लौ 6/1/10 dhatu undergoes द्वित्व.

So we get बिभृ झि, under this condition by sutra सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च 3/4/109

झि will be जुस् (उस्)

बिभृ + झि = बिभृ + झि = बिभृ + जुस् = बिभृ + उस्

<sup>34</sup> स् of सि becomes ष् by आदेशप्रत्ययोः 8/3/59

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Now though जुस् is अपित् सार्वधातुक yet by जुसि च 7/3/83, जुस् causes guna of anga's इक् letter ऋ. Hence we get जागर् + उस् and as usual अट् agama also takes place, so we get अबिभरुः

अबिभः अबिभृताम् अबिभरुः

अबिभः अबिभृतम् अबिभृत

अबिभरम् अबिभृव अबिभृम

In Atmanepade, all pratyayas are sarvadhātuka अपित्, so डित्, hence won't allow guna. But dvitva prakriya remains same. भृ ते → बिभृ ते → बिभृते.

Similarly बिभ्राते बिभ्रते बिभृषे बिभ्राथे बिभृध्वे बिभ्रे बिभृवहे बिभृमहे

बिभृते बिभ्राते बिभ्रते

बिभृषे बिभ्राथे बिभृध्वे

बिभ्रे बिभृवहे बिभृमहे

हु दानादानयोः 1083, 3<sup>rd</sup> gana, parasmaipadi.

Consider हु – धातु in लट् कर्तरिप्रयोग parasmaipada.

हु + लट् under this condition by sutra कर्तरि शप् 3/1/68, शप् comes after हु धातु।

So it will be - हु + शप् + तिप्

Now शप् will become श्लु (= अदर्शनम्) by जुहोत्यादिभ्यः श्लुः 2/4/75.

So it will be - हु + + तिप्

Under this condition dhatu preceeding श्लु will undergo द्वित्व by श्लौ 6/1/10.

So we get जुहु + ति, here from तिप् point of view (जुहु) is इगन्त अङ्ग and a उकारान्त अङ्ग.

In तिप् - प् is इत् so पित्, also तिप् is सार्वधातुक by 3/1/113 and पित्, hence doesn't stops guna.

So by sutra 7/3/84 सार्वधातुकार्धधातुकयोः this अन्त्य उकार of anga undergoes guna and get replaced by ओ.

जुहु + ति becomes जुहो + ति = जुहोति, जुहोषि<sup>35</sup>, जुहोमि.

Consider हु तस्, as explained earlier शप् comes after dhatu and undergoes श्लु, due to श्लौ 6/1/10 dhatu undergoes द्वित्व.

So we get जुहु तस्, under this condition

<sup>35</sup> स् of सि becomes ष् by आदेशप्रत्ययोः 8/3/59

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

तस् is सार्वधातुक by 3/1/113 and अपित्, so डित् by 1/2/4, hence stops guna by क्विडिति च 1/1/5. So no guna for अन्त्य उकार of anga.

Hence we get जुहु तस् = जुहुतः, similarly जुहुथः जुहुथ जुहुवः जुहुमः

Consider हु in prathama purusha bahuvachana झि.

As mentioned earlier dhatu undergoes dvitvam etc.

So we have जुहु + झि

Under this condition झि which is sardhatuka अपित्, so डित्, hence won't allow guna, but will be repalced by अति.

This happens because जुहु is अभ्यस्त by sutra उभे अभ्यस्तम् 6/1/5 and for a Abhyasta झ् will become अत् by अदभ्यस्तात् 7/1/4, so झि will be अति, hence जुहु + झि = जुहु +अति now उ becomes व<sup>36</sup>, so we get जुहवति.

जुहोति जुहुतः जुहवति

जुहोषि जुहुथः जुहुथ

जुहोमि जुहुवः जुहुमः

similarly डुदाञ् (=दा) दाने, 1091 3<sup>rd</sup> gana - ददाति etc.

डुधाञ् (=धा) धारणपोषणयोः 1092, 3<sup>rd</sup> gana - दधाति etc.

<sup>36</sup> उ becomes व् by sutra हुश्नुवोः सार्वधातुके 6/4/87

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

रुधिर् आवरणे 1438, 7<sup>th</sup> gana, ubhayapadi. रुधिर् = रुध्

In रुधिर् both इ and र् are इत् by sutras 1/3/2 and 1/3/3, only रुध् remains. So रुधिर् = रुध्

Consider रुध् – धातु in लट् कर्तरिप्रयोग parasmaipada, So we have - रुध् + तिप् under this condition by sutra 3-1-78 रुधादिभ्यः शनम्, शनम् is a मित् agama comes after final svara of रुध् धातु।

In शनम् - both श् and म् are इत् by 1/3/8 and 1/3 /3, so शित् and मित्. Hence शनम् = न

This is शित्, it is सार्वधातुक by 3/4/113, also it is अपित्, so by सार्वधातुकम् अपित् 1/2/4 it is डित्, hence stops guna by क्विडति च 1/2/4.

This is मित्, hence an Agama by sutra मिदचोऽन्त्यात्परः 1/1/47<sup>37</sup> and is added after final svara (अन्त्यः अच्) of a prescribed Anga.

In रुध् + तिप्, रुध् (= र् उ ध्) is an Anga containing only one अच् letter उ, so this itself is a final svara. शनम् (=न) being a मित् agama comes after उ. So we get र् उ ध् + तिप् = र् उ न ध् + तिप् = रु न ध् ति = रुनध् ति = रु न् द् धि<sup>38</sup> = रुनद्धि

Similarly रुध् + सि will be रु न ध् सि = रुनत्सि.

रुध् + मि will be रु न ध् मि = रुनध्मि.

Consider रुध् – धातु in तस्, here also as explained earlier, on account of sutras रुधादिभ्यः शनम् 3-1-78 and मिदचोऽन्त्यात्परः 1/1/47, मित् agama शनम् comes after final svara of रुध् धातु

रुध् + तस् becomes रु न ध् तः,

तः is डित्, under these conditions अकार of न of शनम् becomes lopa by शनसोरल्लोपः<sup>39</sup> 6/4/111 and also as explained earlier झषस्तथोर्धोऽधः 8/2/40 and झलां जश् झशि 8/4/53, so we get

रु न ध् तः by 6/4/111 रु न् ध् तः and by 8/2/40 & 8/4/53 रु न् द् धः.

<sup>37</sup> For details see sutram 1/1/47 at paribhasa and rules.

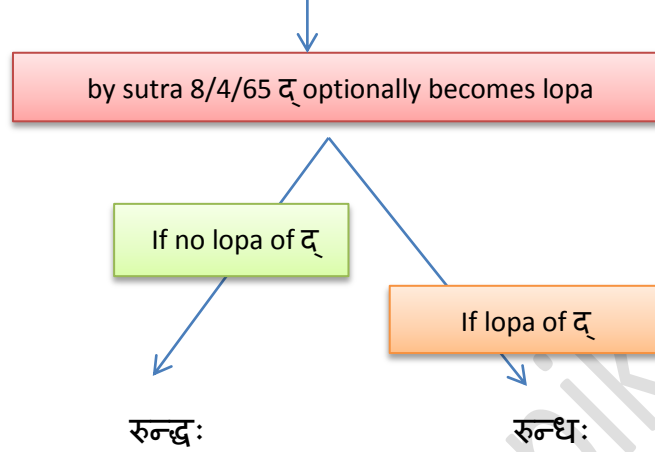
<sup>38</sup> These complex sandhis will happen due to sutras झषस्तथोर्धोऽधः 8/2/40 and झलां जश् झशि 8/4/53, here we are not discussing these rules.

<sup>39</sup> The अकार of न of शनम् pratyaya becomes lopa when followed by कित् or डित् pratyaya.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Under these conditions by sutra झरो झरि सवर्णे 8-4-65, the द् which is preceding धः will optionally becomes lopa. Hence we get two forms as रुद्धः<sup>40</sup> and रुन्धः for our level we use only one form रुन्धः.

रु न् द् धः



Similarly रुद् + थः = रुद्धः/रुन्धः, रुद् + थ = रुद्ध /रुन्ध, रुद्+वः = रुन्ध्वः रुद् + मः = रुन्ध्मः

Consider रुध्-धातु in झि here also as explained earlier, we get रु न् ध् झि.

Under this condition by sutra झोन्तः 7/1/2, झ् becomes अन्त, so झि will be अन्ति.

Hence रु न् ध् झि will be रु न् ध् अन्ति.

Now by शनसोरल्लोपः 6/4/111 अकार of न becomes lopa because झि is डित्.

Hence we get रु न् ध् अन्ति will be रु न् ध् अन्ति = रुन्धन्ति

रुनद्धि रुन्धः रुन्धन्ति

रुनत्सि रुन्धः रुन्ध

रुनध्मि रुन्ध्वः रुन्ध्मः

Similarly in atamanepada also

रुध् ते = रुद्धे / रुन्धे रुध् आते = रुन्धाते, रुध् अते = रुन्धते

<sup>40</sup> Here न् doesn't become ण् by sutra अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेऽपि 8-4-2, due to technical reason which is beyond the scope of this discussion.

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

रुध् से = रुन्त्से      रुध् आथे = रुन्धाथे,      रुध् ध्वे = रुन्ध्वे / रुन्ध्वे,  
रुध् ए = रुन्धे      रुध् वहे = रुन्ध्वहे      रुध् महे = रुन्ध्महे

रुन्धे   रुन्धाते   रुन्धते  
रुन्त्से   रुन्धाथे   रुन्ध्वे  
रुन्धे   रुन्ध्वहे   रुन्ध्महे

Similarly भिदिर् विदारणे - 1439, छिदिर् द्वैधीकरणे - 1440 etc.

Consider युजिर् योगे 7<sup>th</sup> gana, 1444, ubhayapadi.

In युजिर् both इ and र् are इत् by sutras 1/3/2 and 1/3/3, only रुध् remains. So  
युजिर् = युज्

Consider युज्- धातु in लट् कर्तरिप्रयोग parasmaipada, so we have - युज् + तिप्  
under this condition by sutra 3-1-78 रुधादिभ्यः शनम्, शनम् is a मित् agama comes  
after final svara of युज् धातु as explained in earlier example.  
युज् + तिप् = युनज् ति = युनक्ति also युनज् सि = युनक् षि = युनक्षि, युनज् मि =  
युनज्मि.

युज् + तः = युनज् तः    अकार lopa by 6/4/111 → युन्ज् तः under this condition  
many sandhi rules will apply, due to which ज् becomes क्, also न् becomes  
anusvara and then following letters vargas anunasika that is कवर्गs अनुनासिक  
which is इ, so we have युङ्क्तः. similarly युङ्क्थः    युङ्क्थ  
युज् + वः = युन्ज् वः here न् becomes anusvara and then following letters  
vargas anunasika that is चवर्गs अनुनासिक which is ञ्, hence we get युञ्ज्वः.  
Similarly युञ्ज्मः    युञ्जन्ति.

युनक्ति युङ्क्तः युञ्जन्ति  
युनक्षि    युङ्क्थः युङ्क्थ  
युनज्मि    युञ्ज्वः युञ्ज्मः

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

युज्-धातु in atmanepadi

युज् ते = युङ्क्ते. युज् से = युङ्क् से = युङ्क्षे.

In ध्वे युज् ध्वे = युङ्क् ध्वे = युङ्ग्ध्वे

In आते अते आथे and ए, we have respectively युञ्जाते युञ्जते युञ्जाथे युञ्जे.

In वहे महे we have युञ्ज्वहे युञ्ज्महे

युङ्क्ते युञ्जाते युञ्जते

युङ्क्षे युञ्जाथे युङ्ग्ध्वे

युञ्जे युञ्ज्वहे युञ्ज्महे

www.shastradeepika.org



## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

**Atmanepada तिङ् pratyayas along with विकरण प्रत्यय यक् for any sakarmaka dhatu in कर्मणिप्रयोग**

All these pratyayas will not cause guna to a dhatu, due to यक्.

|                                  |        |        |                                   |         |          |
|----------------------------------|--------|--------|-----------------------------------|---------|----------|
| लट् लकार - यक् सहित तिङ् प्रत्यय |        |        | लोट् लकार - यक् सहित तिङ् प्रत्यय |         |          |
| यते                              | येते@  | यन्ते# | यताम्                             | येताम्@ | यन्ताम्# |
| यसे                              | येथे@  | यध्वे  | यस्व                              | येथाम्@ | यध्वम्   |
| ये#                              | यावहे* | यामहे* | यै                                | यावहै*  | यामहै*   |

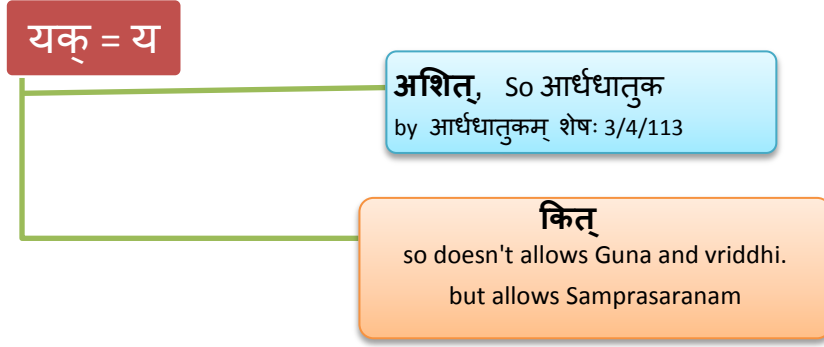
|                                  |         |        |                                  |          |         |
|----------------------------------|---------|--------|----------------------------------|----------|---------|
| लङ् लकार - यक् सहित तिङ् प्रत्यय |         |        | विधिलिङ् - यक् सहित तिङ् प्रत्यय |          |         |
| यत                               | येताम्@ | यन्त#  | येत@                             | येयाताम् | येरन्   |
| यथाः                             | येथाम्@ | यध्वम् | येथाः                            | येयाथाम् | येध्वम् |
| ये@                              | यावहि*  | यामहि* | येय                              | येवहि    | येमहि   |

All these pratyayas are Ardhadhatuka कित् due to यक्, hence no guna. These pratyayas will cause samprasaranam.eg- sutra 6/1/15 & 6/1/16.

**In भावेप्रयोग** only prathama purusha ekavaachana Atmanepada pratyaya form will be there. **Here pratyaya along with यक्, for any akarmaka dhatu is given.**

|           |              |          |                |
|-----------|--------------|----------|----------------|
| लट् - यते | लोट् - यताम् | लङ् - यत | विधिलिङ् - येत |
|-----------|--------------|----------|----------------|

## Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.



# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Parasmaipada and Atmanepada pratyayas of लृट् लकार along with विकरण प्रत्यय स्य.

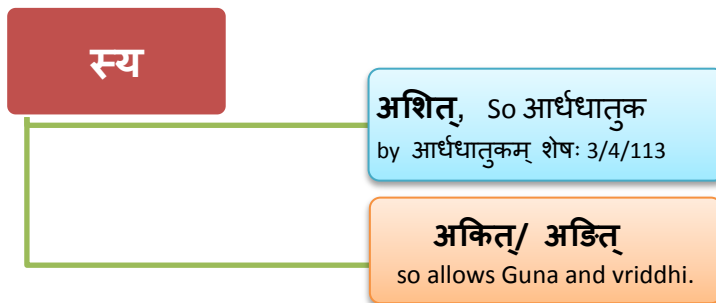
| लृट् for all अनिट् dhatus with विकरण स्य. |        |         |  |          |          |
|---|--------|---------|--|----------|----------|
| लृट् लकार - स्य सहित परस्मैपद प्रत्ययः    |        |         | लृट् लकार - स्य सहित आत्मनेपद प्रत्ययः |          |          |
| स्यति                                     | स्यतः  | स्यन्ति | स्यत                                   | स्येताम् | स्यन्त   |
| स्यसि                                     | स्यथः  | स्यथ    | स्यथाः                                 | स्येथाम् | स्यध्वम् |
| स्यामि                                    | स्यावः | स्यामः  | स्ये                                   | स्यावहि  | स्यामहि  |

| लृट् for all सेट् dhatus with विकरण स्य.<br>Here instead of स्य, इष्य is added to pratyayas. |         |          |  |           |           |
|--|---------|----------|--|-----------|-----------|
| लृट् लकार - स्य सहित परस्मैपद प्रत्ययः   |         |          | लृट् लकार - स्य सहित आत्मनेपद प्रत्ययः |           |           |
| इष्यति@  | इष्यतः  | इष्यन्ति | इष्यत                                  | इष्येताम् | इष्यन्त   |
| इष्यसि   | इष्यथः  | इष्यथ    | इष्यथाः                                | इष्येथाम् | इष्यध्वम् |
| इष्यामि  | इष्यावः | इष्यामः  | इष्ये                                  | इष्यावहि  | इष्यामहि  |

All these pratyayas will allow guna to a dhatu, due to स्य pratyaya, which is a non कित्/ non डित् Ardhadhatuka pratyaya.

स्य is a अकित्/अडित् आर्धधातुक.

@ Here स् which is a part of स्य becomes ष् by sutra आदेशप्रत्यययोः 8/2/59.



# Classification of धातुs, कृत् & तिङ् pratyayas.

Parasmaipada and Atmanepada pratyayas of लृङ् लकार along with विकरण प्रत्यय स्य.

| लृङ् for all अनिट् dhatus with विकरण स्य. |         |       |  |          |          |
|---|---------|-------|--|----------|----------|
| लृङ् लकार - स्य सहित परस्मैपद प्रत्ययः    |         |       | लृङ् लकार - स्य सहित आत्मनेपद प्रत्ययः |          |          |
| स्यत्                                     | स्यताम् | स्यन् | स्यत                                   | स्येताम् | स्यन्त   |
| स्यः                                      | स्यतम्  | स्यत  | स्यथाः                                 | स्येथाम् | स्यध्वम् |
| स्यम्                                     | स्याव   | स्याम | स्ये                                   | स्यावहि  | स्यामहि  |

| लृङ् for all सेट् dhatus with विकरण स्य.<br>Here instead of स्य, इष्य is added to pratyayas. |          |        |  |           |           |
|--|----------|--------|--|-----------|-----------|
| लृङ् लकार - स्य सहित परस्मैपद प्रत्ययः   |          |        | लृङ् लकार - स्य सहित आत्मनेपद प्रत्ययः |           |           |
| इष्यत्   | इष्यताम् | इष्यन् | इष्यत                                  | इष्येताम् | इष्यन्त   |
| इष्यः  | इष्यतम्  | इष्यत  | इष्यथाः                                | इष्येथाम् | इष्यध्वम् |
| इष्याम्  | इष्याव   | इष्याम | इष्ये                                  | इष्यावहि  | इष्यामहि  |

All these pratyayas will allow guna to a dhatu, due to स्य pratyaya, which is a non कृत्/ non डित् Ardhadhatuka pratyaya.

स्य is a अकृत्/अडित् आर्धधातुक.

@ Here स् which is a part of स्य becomes ष् by sutra आदेशप्रत्यययोः 8/2/59.